

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Karolina Densert

HATBROTT MOT HOMOSEXUELLA -

En studie av homosexuellas utsatthet och skydd i
samhället

Examensarbete
20 poäng

Per-Ole Träskman

Straffrätt

HT-99

Innehåll

SAMMANFATTNING	5
FÖRKORTNINGAR	7
1 UPPSATSENS UPPLÄGGNING OCH ÄMNE	8
1.1 Syfte	8
1.2 Metod och avgränsning	8
1.3 Disposition och material	9
2 BEGREPP	11
2.1 Begreppet hatbrott	11
2.2 Begreppet homosexualitet	11
2.3 Begreppet folkgrupp	13
3 KORT HISTORIK	14
3.1 Bibelns Gamla testamente	14
3.2 Från antikens Grekland till den nya tiden	14
3.3 Den nya tiden	15
3.4 Situationen idag	16
3.4.1 Den heterosexuella kulturen	17
4 HAT, HOT OCH VÅLD RIKTAT MOT HOMOSEXUELLA	18
4.1 Studier rörande homosexuellas utsatthet	18
4.2 Typen av hat, hot och våld som homosexuella utsätts för	20
4.2.1 Personerna	20
4.2.1.1 Offer	20
4.2.1.1.1 Öppenhet	20
4.2.1.1.2 Kön	21
4.2.1.1.3 Upprepad viktimisering	22
4.2.1.2 Gärningsmän	23
4.2.2 Brotten	24
4.2.3 Platserna	25
4.2.4 Konsekvenserna av hatbrott mot homosexuella	26
4.2.4.1 Samhälleliga skador	26
4.2.4.2 Individuella skador	27
4.2.4.3 Rädsla för brott	28

4.2.5 Motiv och orsak till utsatthet bland homosexuella	29
4.2.5.1 Livsstil	29
4.2.5.2 Homofobi	31
5 SVENSK LAGSTIFTNING TILL SKYDD AV HOMOSEXUELLA	33
5.2 Regeringsformen	33
5.2 Tryckfrihetsförordningen	34
5.3 Brottsbalken	36
5.3.1 Förolämpning under allmänt åtal	36
5.3.2 Hets mot folkgrupp BrB 16 kap 8§	37
5.3.3 Olaga diskriminering BrB 16 kap 9§	40
5.3.4 Straffskärpning BrB 29 kap 2§ 7p	42
5.4 Förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning	44
5.4.1 SEDA-utredningen	45
5.4.2 Lagen om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning	48
5.4.3 Europeiska unionen	49
5.4.3.1 EG-domstolens praxis	49
5.4.3.2 Amsterdamfördraget	51
5.5 Europarådet och konventionen om mänskliga rättigheter	51
6 NORDISK JÄMFÖRELSE MED AVSEENDE PÅ MOTSVARIGHETEN TILL	
BROTTSBALKEN 16 KAP 8§	54
6.1 Norge	54
6.1.1 Skydd av homosexuella §135a 1 st 2 meningen	55
6.1.1.1 Norsk Retstidende 84/1359	57
6.1.2 Skydd av homosexuella mot diskriminering i arbetslivet	58
6.2 Danmark	58
6.2.1 Skydd av homosexuella §266b	59
6.2.1.1 Vestre Landsrets domme U 1990 636	59
6.2.2 Skydd av homosexuella mot diskriminering i arbetslivet	60
7 DISKUSSION RÖRANDE UTVIDGANDET AV HETS MOT	61
FOLKGRUPP TILL ATT OMFATTA HOMOSEXUELLA	
7.1 Frågans tidigare behandling	62
7.1.1 Argument som framförts mot en utvidgning av BrB 16 kap 8§	62
7.1.2 Argument som framförts för en utvidgning av BrB 16 kap 8§	64
7.1.3 Avslutande personliga kommentarer	67
7.1.3.1 Tryckfriheten som skyddsintresse	67
7.1.3.1.1 Lösningen i Danmark och Norge	70
7.1.3.2 Homosexuella som folkgrupp	71
7.1.3.3 Utredningar om omfattningen av homosexuellas utsatthet	72
7.1.3.4 Övrig lagstiftnings otillräcklighet	74
7.1.3.5 Gränsdragningsvårigheter	74

7.1.3.6 Personligt ställningstagande	75
KÄLLFÖRTECKNING	78
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	82

Sammanfattning

Homosexualitet har funnits genom alla tider. Ibland har det bemötts som något helt naturligt och som en del av den naturliga sexualiteten, men oftast som något onormalt och fel. I vår tid har attityden mot homosexuella förändrats radikalt. Samhället har, med hjälp av de aktiva homosexuella organisationerna, förändrats och blivit mer tolerant och öppet för homosexualitet. Dessa förändringar har funnit sin väg även in i lagstiftningen, där man efter att ha avkriminaliserat homosexualitet på 40-talet, under de två senaste decennierna har arbetat för ett större skydd i lagen för homosexuella. Man har intresserat sig för att utreda de homosexuellas levnadsförhållanden och därmed kartlägga behoven av särskilt skydd. Homosexuella har i lagstiftningen börjat framträda som en minoritetsgrupp med de särskilda beaktanden detta medför. Man har på många områden jämställt homosexuella med andra minoritetsgrupper genom att tilldela dem skydd enligt samma regler. Så har skett vad gäller olaga diskriminering i BrB 16:9, straffskärpningsregeln i BrB 24:2 7p, möjligheterna till allmänt åtal vid förolämpning enligt BrB 5:5 samt det senaste tillskottet i form av en lag mot diskriminering i arbetslivet pga sexuell läggning. Orsaken till detta utökade skydd för homosexuella har inte bara varit att den existerande lagstiftningen inte kunna tillgodose de speciella behov av skydd som minoritetsgrupper har, utan även ett ställningstagande från lagstiftaren att homosexuella är likvärdiga människor. Denna norm- och attitydbildande del av lagstiftningen har en betydelsefull roll i samhällsförändringen.

Trots att samhället nått stora förändringar mot en öppenhet mot homosexuella förekommer fortfarande i stor utsträckning trakasserier, diskriminering och tom våld mot homosexuella. Mycket av detta våld har sin grund i nationalsocialistiska ideologier och rasistiska organisationer och hatet mot homosexuella delar till stora delar historia med hatet mot olika raser eller trostillhörigheter. Ett antal omfattande undersökningar visar skrämmande siffror på homosexuellas utsatthet, undersökningar som tillsammans med homosexuellas egna berättelser om rädsla, hemlighetsmakeri och utsatthet klart visar brister i lagens skydd.

Det har under ett antal tillfällen tagits upp till diskussion huruvida man skulle kunna utöka förbudet mot hets mot folkgrupp i BrB 16:8 till att omfatta även homosexuella. Som lagen ser ut idag skyddar den endast folkgrupper eller andra sådana grupper av personer mot spridande av uttalanden med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse. Med folkgrupp menas personer tillhörande en viss nationalitet, ras eller på annat sätt innehavare ett enhetligt kulturmönster. Detta innebär att det idag är tillåtet att sprida hätsk propaganda i tal och skrift mot homosexuella. Det argument som huvudsakligen framförts mot en dylik utvidgning har varit att det skulle krävas en motsvarande ändring i TF, något man med beaktande av grundlagens särskilda ställning inte funnit

motiverat. Vidare har man varit orolig för att en sådan utökning skulle bidra, snarare än förhindra, till motsättningar mellan homosexuella och heterosexuella och att homosexuella skulle känna sig utpekade som grupp. De som talat för en utökning har i stället valt att se en inskränkning av TF som motiverad, då man i största möjliga utsträckning velat jämställa homosexuella som minoritetsgrupp med andra redan skyddade minoritetsgrupper. Man har sett lagens attitydverkande karaktär som mycket viktig och betonat att samhället måste ta ställning för de homosexuellas rättigheter. Något slutligt resultat av dessa diskussioner har man ännu inte kunnat se men det har nyligen tillsatts en kommitté som har att utreda bla denna fråga och som förväntas ge svar i oktober 2000.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
TR	Tingsrätten
JK	Justitiekanslern
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen
TF	Tryckfrihetsförordningen
YFL	Yttrandefrihetsgrundlagen

1. Uppsatsens uppläggning och ämne

1.1 Syfte

Denna uppsats behandlar homosexuellas utsatthet för olika typer av brott med motivet att offret är homosexuell. Anledningen till att jag kommit att välja detta ämne för min uppsats sammanhänger med den under sommaren 1999 väckta debatten om homosexuellas utsatthet i vårt samhälle. Denna debatt väcktes till följd av att det vid Stockholms universitet kom en doktorsavhandling som behandlade detta område och som visade skrämmande siffror på homosexuellas utsatthet.

Homosexuellas utsatthet har under senare tid aktualiserats mestadels pga det ökade våldet mot homosexuella som synliggjorts i vårt samhälle. Nyligen kom en kartläggning över det våld som homosexuella utsätts för av den orsaken att de är homosexuella. Denna undersökning visade att närmare en tredjedel av alla homosexuella någon gång i livet utsatts för trakasserier i någon form pga sin sexuella läggning. Att utsattheten hos homosexuella är stor visas även av andra undersökningar, undersökningar som på ett större plan utreder homosexuellas roll i samhället. Dessa undersökningar visar även på en förändrad attityd mot homosexuella i samhället under de senare åren. Man slår fast att det finns en större öppenhet och tolerans men att det trots detta finns ett kvarstående behov av insatser från samhällets sida för att ytterligare förbättra homosexuellas situation. Uppsatsens syfte är att kartlägga homosexuellas utsatthet, på vilka sätt man i lagen skyddar homosexuella mot utsatthet och hur detta skydd ytterligare skulle kunna förbättras. Inom detta område behandlas främst möjligheterna att eventuellt utvidga straffbudet hets mot folkgrupp i BrB 16 kap 8§ till att omfatta även homosexuella. Denna diskussion kommer att föras främst utifrån den uppmärksamhet frågan fått i våra lagstiftande organ och här ges läsaren även en möjlighet att ta del av mina personliga åsikter på området.

1.2 Metod och avgränsning

Denna uppsats kommer att till sin karaktär vara såväl deskriptiv som analytisk. Den analytiska delen är inskränkt till omfatta frågan huruvida hets mot folkgrupp i BrB 16 kap 8§ skall omfatta homosexuella eller ej.

Tyngdpunkten i uppsatsen ligger till stor del i en redogörelse för rättsläget i Sverige vad gäller skyddet av homosexuella mot trakasserier och våld. Analysen kommer att ske utifrån det aktuella rättsläget, de överväganden

som lett fram till dess utformning och de eventuella förändringar som kan förväntas. Vidare skall redogöras för vilken form homosexuellas utsatthet har tagit. Uppsatsen försöker ge en bild av hur våldet mot homosexuella ser ut, vilka skadeverkningar det kan få och vem som är förövaren. Dessa uppgifter skall läsas med beaktande av att det fortfarande finns stora mörkertal i undersökningarna på detta område och att statistiken ibland ger osäkra uppgifter. Denna redogörelse skall leda fram till frågan om en utvidgning av de homosexuellas skydd genom att förbudet mot hets mot folkgrupp utvidgas till att omfatta även homosexuella. Denna fråga har under ett antal år varit uppe till diskussion i både regering och riksdag och man har ännu ej kunnat finna ett tillfredsställande svar. Just nu arbetar en kommitté med bl a denna fråga och svar förväntas i oktober 2000, vilket innebär att uppsatsen endast kan utvärdera de argument som givits för och emot en utvidgning, men saknar möjlighet att ge den lösning som man slutligen kommer att bestämma sig för. I samband med diskussionen kring en utvidgning av förbudet mot hets mot folkgrupp, skall en jämförande utblick i Norden göras, för att kunna ge en tanke om hur problemet har lösts i våra grannländer.

1.3 Disposition och material

En stor del av denna uppsats baserar sig på Eva Tibys doktorsavhandling, Hatbrott. Anledningen till detta är att det är den mest aktuella informationen på området för homosexuellas utsatthet samt att det var denna avhandling, i kombination med den därmed väckta mediadebatt, som väckte mitt intresse för denna fråga. Här görs en omfattande utredning av den utsatthet som drabbar homosexuella, dvs dess utformning, utbredning och till vissa delar även dess orsak. Min uppsats tar sin utgångspunkt i en redogörelse för det hat, hot och våld som homosexuella utsätts för. Till den del min uppsats behandlar dessa frågor har informationen till stor del hämtats i ovan nämnda doktorsavhandling samt en omfattande utredning av homosexuellas situation i samhället, SOU 1984:63.

Efter att ha redogjort för den grundläggande frågan i uppsatsen, dvs utsatthetens karaktär, sker en redogörelse för rättsläget i Sverige vad gäller det skydd som erbjuds homosexuella. Tyngdpunkten här ligger på brottsbalken men jag behandlar även grundlagsskyddet, Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och annan speciallagstiftning. Denna redogörelse görs utifrån väsentlig litteratur, den riksdagsbehandling som föregått lagstiftningen, men även genom den rättspraxis som utvecklats på området.

Mot denna bakgrund behandlas sedan själva kärnfrågan, dvs huruvida förbudet mot hets mot folkgrupp i BrB kan utsträckas till att omfatta även homosexuella. Inledningsvis kommer där att redogöras för hur man löst denna fråga i Danmark och Norge. Anledningen till detta är att man i våra grannländer vidtagit mer omfattande åtgärder mot homosexuellas utsatthet.

Det är av intresse att se vilka tankar som föregått dessa åtgärder och hur man valt att utforma detta skydd. Till denna del av uppsatsen har information hämtats främst från förarbeten som lett fram till lagändringen samt den rättspraxis som lagändring medfört. Därefter tas den svenska diskussionen på området upp. Frågans tidigare behandling redogörs i form av argument för och emot en utvidgning av förbudet mot hets mot folkgrupp. Denna diskussion har till nästan övervägande del tagit plats i våra lagstiftande organ varför materialet till största del består av riksdagstryck. Uppsatsen avslutas med en kommentar av de huvudsakliga argumenten som framförts för och emot en utvidgning. Här får läsaren ta del av mina personliga ställningstaganden på området.

2. Begrepp

2.1 Begreppet hatbrott

Inom litteratur som rör problemområdet ”homosexuellas utsatthet för brott av den anledningen att de är homosexuella” finns ett antal begrepp för denna typ av utsatthet. Uttrycket hatbrott, som är hämtat ursprungligen från den engelskspråkiga litteraturen, är kopplat bla till homofobi.¹ Inom samma område kan man även finna begrepp som *antigay/lesbian violence*, *bias crime*, *bias motivated incidents*, *domestic terrorism*, *fag bashing*, *hate motivated crime*, *queer bashing*, *sexual terrorism* etc.² Vissa av dessa begrepp innehåller ordet våld, vilket gör dem mindre lämpliga att använda som arbetsbeteckning i denna uppsats, då jag valt att inte koncentrera mig på endast utsatthet i form av våld utan all form av negativ uppmärksamhet. Begreppet hatbrott har i den amerikanska modellen kommit att omfatta alla typer av brott där nedvärdering av offret anförs som motiv.³ Dock bör nämnas att det inte råder full klarhet i huruvida även de begrepp som innehåller ordet våld endast begränsar sig till denna typ av utsatthet. Vidare motiveras mitt val av begrepp av att Eva Tiby, vars avhandling ”Hatbrott”⁴ denna uppsats till stor del bygger på, använt sig av detta begrepp. Slutligen vill jag understryka att jag inte gör anspråk på att använda detta begrepp som en ny term inom straffrätten, utan endast som ett arbetsbeteckning för att lättare beskriva utsatthet p g a homosexuell läggning.

2.2 Begreppet homosexualitet

Kartläggning av homosexuellas utsatthet försvåras av det faktum att det saknas någon enhetlig definition av homosexuella personer eller beteenden och därför inte heller någon säker uppgift om antalet homosexuella.⁵ Man kan använda sig av ordet homosexuell i många olika former: för att beskriva sexuella handlingar, för att beskriva personer och för att beskriva en livsstil.⁶ Begreppet homosexuell och gay har ibland använts enbart om män, mest av den anledningen att många heterosexuella associerar begreppet med män. Begreppen har även kommit att användas olika på olika arenor, vilket

---

¹ Folkhälsoinstitutet, 1996, s 22

² Tiby, 1999, s5

³ Dagens Nyheter 980616

⁴ Eva Tiby, Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott, Kriminologiska Institutionen, Stockholm 1999

⁵ I den sk Kinseyrapporten uppges fyra procent av männen och två - tre procent av kvinnorna homosexuella, SOU 1984:63, s 36

⁶ Folkhälsoinstitutet, 1996, s10

ytterligare ökar ovissheten. Till vardags kan vissa begrepp vara mest naturliga, i forskarsammanhang passar andra uttryck bättre och i media ytterligare andra, allt beroende på syftet. I media t ex vill man ha slående rubriker som kan leda till att begrepp misstolkas. Uttrycket ”Homosex” t ex, används flitigt inom media som ett prefix framför en rad olika ord. Som exempel kan nämnas homosexmöte i beskrivningen att det rör sig om ett möte för homosexuella. Den faktiska betydelsen av homosex är dock sexuella handlingar mellan homosexuella.⁷

Många homosexuella föredrar att använda begreppet bög om homosexuella män och lesbisk om homosexuella kvinnor. Ordet bög härstammar från ordet bulgar som syftar på en kättersk ansedd folkstam i Bulgarien och ordet lesbisk kommer från en kvinnokultur på ön Lesbos i den grekiska övärlden.⁸

Även om homosexualitet har funnits i alla tider så har diskussionen om den homosexuella identiteten dykt upp först under 1800-talet. Med identitet menas att uppleva sig själv som homosexuell med hela sin personlighet.⁹ Skapandet av den homosexuella identiteten är mer komplicerad än endast en fråga om begreppsbildning. Det kan kopplas till själva det homosexuella beteendet eller, vilket ibland hävdas i litteraturen, till reaktionerna på beteendet dvs en form av stigmatisering. Dessa olika uppfattningar om vad som skapar den homosexuella identiteten återfinns inom både den homosexuella och heterosexuella kulturen. Ibland uppfattas endast den sk mottagande parten som homosexuell medan den sk penetrerande parten ses som heterosexuell. Ynglingar som prostituerar sig för homosexuella män uppfattas sällan av varken kunden, omgivningen eller sig själva som homosexuella. På det viset knyter man begreppet till själva handlingen. Vid andra tillfällen räcker det inte med det homosexuella beteendet eller ens de homosexuella känslorna för att uppfatta sig som homosexuell. Det krävs även en homosexuell omgivning att kunna spegla sig i och identifiera sig med.¹⁰I en stor studie som genomfördes under 80-talet,¹¹och som uppsatsen till stor del hämtat information från, använder man sig av ett annat begrepp, nämligen sexuell läggning. Med det menar man att en människas sexuella känslor riktar sig mot personer av samma kön. Det säger däremot inget om hur dessa känslor tar sig uttryck och det är alltså inte förbundet med sexuellt beteende. I stället handlar det om vem man förälskar sig i, har förhållanden med osv. Man säger att det är fråga om en personlighetens inriktning mot det egna könet.¹²

Vidare finns stora skillnader mellan olika homosexuella grupper i fråga om livsstil och homosexuell identitet, till stor del beroende på ålder, kön och öppenhet med sin sexuella läggning. Även dessa skillnader ökar svårigheten

---

⁷ Andreasson, 1996, s 32

⁸ Socialstyrelsen, 1991, s 10

⁹ Socialstyrelsen, 1991, s 10

¹⁰ Tiby, 1999, s 6ff

¹¹ SOU 1984:63

¹² SOU 1984:63, s35

att betrakta homosexuella som en homogen grupp. Dessa skillnader är högst aktuella i fråga om homosexuellas utsatthet då unga män är de märkbart mest utsatta och då själva det homosexuella ”erkännandet” oftast är en förutsättning för utsatthet med motivet homosexualitet.

I denna uppsats kommer begreppet homosexuell att innefatta den person som själv uppfattar och identifierar sig som homosexuell. Hur själva denna identifiering sker saknar betydelse då frågan om utsatthet inte därmed förändras. Vidare kommer det att avse såväl män som kvinnor och såväl homosexuella som bisexuella¹³ och transsexuella¹⁴, såvida inte annat sägs. Anledningen till att jag innefattat bisexuella och transsexuella i begreppet homosexuella är att de ofta utsätts för samma reaktioner som homosexuella då de förväxlas med homosexuella.¹⁵ En bidragande orsak är även att denna definition stämmer väl överens med den definition som används av Eva Tiby i hennes doktorsavhandling. Då de avsnitt i uppsatsen som berör homosexuellas utsatthet till stor del är hämtade ur hennes material underlättar det avsevärt att arbeta med likvärdiga definitioner.

2.3 Begreppet folkgrupp

Begreppet folkgrupp är av central betydelse i denna uppsats, då det är det avgörande för om en grupp faller under skyddet mot hets mot folkgrupp i BrB 16:8. Homosexuella definieras ej som en folkgrupp och kan därmed ej erhålla skydd av lagen. Detta är grunden till en av de stora frågeställningarna i uppsatsen, där det skall utredas vilket skydd homosexuella har i den svenska lagstiftningen och på vilka sätt man kan förbättra detta.

Begreppet folkgrupp omfattar de individer som tillhör en viss rasbestämd befolkningsgrupp.¹⁶ Man har även definierat folkgrupp genom att det är en grupp av personer vilkas medlemmar är av samma nationalitet eller har ett relativt enhetligt kulturmönster.¹⁷ Vidare innehåller BrB 16:8 även begreppet annan sådan grupp av personer. Med detta avses en grupp av personer som kan bestå av ett antal olika raser, hudfärger, nationella eller etniska ursprung eller religioner.¹⁸ På detta vis har man innefattat t ex invandrare och utlänningar under lagens skydd.

---

¹³ Med bisexuella avses personer med känslomässig dragning till både män och kvinnor, Folkhälsoinstitutet, 1996, s 12

¹⁴ Med transsexuella menas personer som har genomgått ett medicinskt ingrepp och därigenom bytt kön, Folkhälsoinstitutet, 1996, s 12

¹⁵ Tiby, 1999, s 6ff

¹⁶ KARNOV, 1998, not 637, s 2436

¹⁷ SOU 1981:38, s 53

¹⁸ KARNOV, 1998, not 637, s 2436

3 Kort historik

3.1 Bibelns Gamla testamente

Fördömandet av homosexuella beteenden har funnits under mycket lång tid. En av orsakerna anses vara att sexualiteten under lång tid har setts som endast tillåten inom äktenskapets ramar och i barnalstrande syfte. De tidigaste fördömandena av homosexualitet finner man i Gamla testamentet och sammanhänger även det med idén om att sex skall leda till barnafödande, då man pågav att folket drabbats hårt av olika vedermödor satte högsta prioritet på att reproducera sig. Det finns inget direkt angivet i Bibeln om homosexualitet annat än att ”en man inte skall ligga hos en man som en man ligger hos en kvinna: det är en styggelse”. Hur Bibeln ställer sig till homosexualiteten har diskuterats genom åren och i dag finns flera motsägelsefulla ställningstaganden inom kyrkan.¹⁹

3.2 Från antikens Grekland till den nya tiden

I antikens Grekland var det inte bara accepterat utan även uppmuntrat med sexuella handlingar mellan män, trots att den traditionella familjestrukturen var mycket viktig. Orsakerna till denna öppenhet och positiva inställning till homosexuell beteende sägs vara att det ansågs vara en del av unga mäns utbildning att ha homosexuell kärlek med äldre män, det ansågs leda till manlighet. Homosexuella kontakter mellan jämnåriga fanns det däremot lite förståelse för.²⁰

Den romerska kulturen som tog över efter den grekiska var däremot helt inriktad på att den riktiga sexualiteten var den heterosexuella. Familjen stod i centrum och samhället präglades av patriarkism. Trots detta och trots att man inte uppmuntrade homosexualitet, så som grekerna gjort, förekom sexuellt umgänge mellan män i ganska vid utsträckning. Detta förändrades dock med tiden och mot slutet av den romerska epoken infördes dödsstraff för homosexuella handlingar.

Efter romarrikets fall fick kyrkan en allt mer betydande roll i samhället och med det en ökad fientlighet mot homosexualitet. Man införde hårda straff och medeltidens sk häxprocesser användes i stor utsträckning för att bekämpa inte bara häxeri utan även homosexualitet. I takt med att städerna växte och fick större betydelse försvagades dock kyrkans makt och därmed

---

¹⁹ SOU 1984:63, s 45

²⁰ SOU 1984:63, s 46f

kyrkans inflytande på synen på sexualitet. Detta ledde till en tid av något mer öppen syn på homosexualitet, främst under renässansen. När så protestantismen slog igenom återinfördes tankarna om den äktenskapliga sexualiteten som den enda möjliga.

Efter franska revolutionen 1789 avkriminaliserades homosexualitet i ett antal länder, däribland Frankrike. Dock levde den negativa synen kvar i många länder så som England, Tyskland och USA. Orsaken till detta kunde man oftast finna i religiösa motiv.²¹

3.3 Den nya tiden

I Tyskland, där homosexualiteten fortfarande var förbjuden vid Tysklands enande 1871, bildades år 1897 den första organisationen i världen för homosexuella. Man verkade för att homosexuella handlingar skulle avkriminaliseras och för ökad information till allmänheten. Under Weimarrepubliken, efter andra världskriget, fick den homosexuella rörelsen ett uppsving och Tyskland kom att fram till nazisternas övertagande vara de homosexuellas centrum. Här fanns en homosexuell kultur i form av barer, tidningar och klubbar teatergrupper. De homosexuella rörelserna blomnade. Med nazisterna hårdnade villkoren för de homosexuella och man införde hårda straff för homosexuella handlingar mellan män. Hitler använde sig av de homosexuella i sin propaganda för att rättfärdiga förföljelser av olika högt uppsatta män. Men förföljelserna kom att utvecklas till mer än propaganda och lagstiftningen mot homosexuella skärptes. Man talade om att hotet mot rasens renhet var de homosexuella och man skickade dem till koncentrationsläger där uppskattningsvis tiotusentals avled.²²I koncentrationslägren tvingades de homosexuella att bära en rosa triangel, en symbol som under senare tid har använts i kampen mot homosexuell diskriminering och för homosexuell identitet.²³Avkriminaliseringen i Tyskland skedde först i slutet av 1960-talet.

I England präglades 1800-talet av viktorianism där medelklassen försökte avgränsa sig mot såväl arbetar- som överklassens sexuella lössläpplighet. Man hade hårda förbud mot homosexuella, dock endast för män då kvinnor inte ansågs kunna vara homosexuella. Detta kom att ändras med tiden och snart var även den kvinnliga homosexualiteten förbjuden, då den ansågs hindra barnafödande och fördärva den brittiska rasen. Dock antogs ingen lag mot kvinnlig homosexualitet då man ansåg kvinnan vara en oskyldig varelse och då en lag kanske skulle kunna fresta till lesbianism genom att påkalla uppmärksamhet mot att detta skulle kunna förekomma.²⁴

---

²¹ SOU 1984:63, s 47f

²² SOU 1984:63, s 48f

²³ Socialstyrelsen, 1991, s 13

²⁴ SOU 1984:63, s 49

3.4 Situationen idag

Fortfarande förekommer förbud mot homosexuella beteenden i flera länder i världen som t ex ett flertal delstater i USA, Sydafrika, Australien, Irland och Israel. I Afrika och Asien är homosexualitet förbjuden i många av de länder som i sin rättskultur dominerats av Storbritannien medan de länder som dominerats av Frankrike, Holland och Belgien vanligtvis inte har förbjudit homosexuellt beteende. I arabstaterna har inställningen mot homosexuella varit generellt liberal men på senare tid har förbud införts i bl a Marocko, Algeriet, Tunisien och Libanon. I Iran har homosexuella män på senare tid avrättats uteslutande p g a sin sexuella läggning²⁵ och i Uganda, där homosexualitet kan ge livstids fängelse, har man nyligen bestämt att alla homosexuella skall arresteras och lagföras.²⁶ I andra länder är homosexuellt beteende tillåtet först vid en senare ålder än för heterosexuellt beteende så som tex i Österrike, Belgien, Tyskland och Frankrike. Det skall nämnas att i de flesta lagar mot homosexuellt handlande kvinnor inte alls omfattas, vilket innebär en klar diskriminering mellan könen.²⁷

Det finns å andra sidan länder som är klart progressiva inom området för homosexuellas lika rättigheter. Island liksom Holland har genomfört möjligheter för homosexuella par att få gemensam vårdnad om barn och i Holland är man dessutom på väg att tillåta adoptioner.²⁸

Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL) bildades i Sverige 1950, strax efter att motsvarande organisationer bildats i Danmark och Norge. Även på Island finns sedan slutet av 70-talet en organisation för homosexuella. Initiativet till att bilda homosexuella organisationer vad gäller Norden, kom ursprungligen från Danmark, som av tradition haft goda kontakter med kontinenten och de strömningar som fanns där. De nordiska organisationerna för homosexuella har bildat en samorganisation kallad Nordiska rådet för homosexuella (NRH).²⁹

I Sverige avskaffades förbudet mot homosexualitet först 1944. 1973 uttalade riksdagen i Sverige att homosexuell samlevnad skall vara en fullt accepterad samlevnadsform utifrån samhällets synpunkt. Under slutet på 70-talet införde man samma åldersgräns för homosexuella förhållanden som för heterosexuella samt avskaffade homosexualitet som sjukdomsbegrepp. Under 80-talet infördes en sambolag för homosexuella och under 90-talet fick homosexuella möjlighet att gifta sig genom att registrera partnerskap.³⁰ Det är dock fortfarande inte möjligt för homosexuella att adoptera barn och

---

²⁵ SOU 1984:63, s 51

²⁶ ”RFSL begär att regeringen reagerar”, Artikel utlagd på RFSL:s hemsida Homoplaneten, 991005

²⁷ Europarådets dokument 4755/81, s 558, SOU 1984:63, Bilaga 4

²⁸ Svenska Dagbladet 980722

²⁹ SOU 1984:63, s55f

³⁰ Socialstyrelsen, 1991, s 14

lesbiska kvinnor har inte möjlighet att lagligt insemineras.³¹ Dock finns det sedan i höstas möjlighet att på lagligt vis insemineras i Danmark, vid en inseminationsklinik som särskilt vänder sig till homosexuella. Denna möjlighet står öppen även för svenska kvinnor.³²

I Europa och Nordamerika bildades det organisationer för homosexuella ungefär samtidigt som i Norden. Under 60-talet fick dessa organisationer i USA en stor betydelse i kampen för de homosexuellas rättigheter då man t från myndigheternas sida aktivt förföljde homosexuella. Den händelse som har kallats startpunkt för den sk Gay Liberation rörelsen, skedde 1969 i New York, då homosexuella gick till motattack vid polisens razzior. Målet för denna revolt var att homosexuella skulle tillerkännas samhällsliga rättigheter. Denna rörelse har varit mycket betydelsefull för den ökade medvetenheten och acceptansen av homosexuella, men har även lett till att det uppstått organiserade motgrupper mot homosexuella inom bl a kyrkan.³³

3.4.1 Den heterosexuella kulturen

De svårigheter som homosexuella utsätts för består inte endast av den utsatthet de kan möta i sin omgivning eller i lagar och regler, utan även i det faktum att samhället är uppbyggt runt en heterosexuell kultur. Sedan lång tid tillbaka är det den heterosexuella kärleken och familjen som varit samhällets grundstenar. Samhället, med hjälp av media, visar en bild av familjen som självklart bestående av mamma-pappa-barn. Barn möts av en förväntan om att de är heterosexuella och uppfostras så hemma och i skolan. Det förväntas att alla man möter i sina relationer är heterosexuella och att denna form av kärlek är den rätta. Det är lätt att komma i kontakt med den heterosexuella kulturen i form av sånger, reklam, litteratur osv. Man kan kalla heterosexualiteten för en kulturell och social institution, något som saknar motsvarighet inom den homosexuella världen. Att då upptäcka och bejaka sin homosexualitet är svårt.³⁴ De förväntningar som finns i den heterosexuella kulturen kan vara så pass starka att då de inte åtföljs, de orsakar en stor besvikelse både hos omgivningen och en själv. Att inte kunna uppfylla dessa förväntningar kan orsaka en känsla av utanförskap.³⁵

---

³¹ Andreasson, 1996, s 10f

³² "Lesbisk öppnar inseminationsklinik", Artikel utlagd på RFSL:s hemsida Homoplaneten, 991008

³³ SOU 1984:63, s 55

³⁴ SOU 1984:63, s38

³⁵ Håkansson, 1984, s 448ff

4 Hat, hot och våld riktat mot homosexuella

”Det började med ljusstrålarna som lyste in i lägenheten om kvällarna. Då satt grannarna med ficklampor och kikare för att se vad den lesbiska kvinnan gjorde. De kastade in vattenfyllda kondomer på balkongen. De öppnade fönstren och spelade Ultima Thule på hög volym, de gjorde Hitlerhälsningar när de såg henne. När de hade gäster satt de vid köksfönstret och pekade och visade. ... Dottern kom hem från lekplatsen eftersom de andra barnen inte ville leka med henne. När hon var på väg till skolan cyklade ett annat barn förbi och spottade på henne.”³⁶

Maria bodde med sin dotter utanför Stockholm och kände sig förföljd och uttittad av sin omgivning. Hon var ständigt orolig för sin dotter som mobbades av sina kamrater p g a att hennes mamma var lesbisk. Maria kände att hon inte kunde göra något av rädsla för att saker skulle bli än värre för flickan. Detta fick Maria att skämmas för att hon inte kunde skydda sin dotter och att inte öppet kunna leva som homosexuell. Slutligen tvingades Maria och hennes familj att flytta och fann lyckligtvis en plats där man hade en större öppenhet och tolerans mot homosexuella.³⁷

Maria är en av de ca en fjärdedel³⁸ av alla homosexuella kvinnor som utsatts för allt från hånfulla kommentarer till grov misshandel. Hon är även en av alla de homosexuella som tvingats att dölja sin homosexualitet för sin omgivning.

”Vissa dagar är jag stolt över att vara homosexuell och kunna älska kvinnor, andra dagar skäms jag. Skammen sitter som en djävla ryggsäck. Det värsta är [min dotters] utsatthet, och när hon säger ‘det är ju inte jag som är homosexuell’. När hon var liten, så sa jag till henne: ‘det här säger vi inget om’, nu är det tvärtom hon som säger det till mig.”³⁹

4.1 Studier rörande homosexuellas utsatthet

Orsaken till att man har funnit det intressant att företa olika studier av homosexuellas utsatthet har varit både på individ- och samhällsnivå. Hat, som kan ses som ett framträdande moment i denna typ av utsatthet, har hävdats ge en dubbel utsatthet, då den grundar sig i något centralt i den

---

³⁶ Dagens Nyheter 990726

³⁷ Dagens Nyheter 990726

³⁸ Tiby, 1999, s 14

³⁹ Dagens Nyheter 990726

utsattes identitet. Den samhällseliga aspekten kommer av att hatbrottslighet är ett hot för ett samhälle som skall byggas på öppenhet, mångfald och tolerans samt att denna typ av brottslighet kan leda till fientliga grupperingar i samhället.⁴⁰

De undersökningar som företagits på detta område har svårt att bilda bas för en jämförelse då deras utformning skiljer sig åt kraftigt. Trots detta har det gjorts ett antal studier som tillsammans ger en bild av situationen.⁴¹Nedan anges ett urval av de undersökningar som gjorts, dock är det på intet sätt en uttömmande uppräknig.

1981 gjordes inom den sk homosexutredningens ram en enkät- och intervjustudie som ingick i SOU 1984:64: Homosexuella och samhället. Detta är en utredning av de homosexuellas totala situation i samhället. Här behandlas homosexuellas ställning i fråga om bostad, värnplikt, kultur, utbildning, familj, arbetsplats och mycket mer. Självklart ingår även där de homosexuellas utsatthet för brott eller andra kränkande handlingar samt det skydd som lagen idag erbjuder för att skydda homosexuella.

1994⁴²och 1995⁴³kom två arbeten som behandlade hot och våld mot homosexuella. Det rör sig om ett projektarbete och en uppsats i sociologi vid Göteborgs universitet som utifrån djupintervjuer av homosexuella försökte visa deras utsatthet.

1994 fick Folkhälsoinstitutet i uppdrag av regeringen att utreda de homosexuellas situation. Inom ramen för detta uppdrag utfördes en pilotstudie av Kriminologiska institutionen vid Stockholms Universitet, där man kartlade förekomst, mönster och skadeverkningar av hot och våld mot homosexuella. Denna studie baserar sig dock på ett mycket begränsat antal intervjuer.⁴⁴

Man bör även nämna den norska enkätstudien från 1998, som ingår i ett projekt inom Norsk institutt, for forskning om oppvekst, velferd og aldring och som har inspirerats av den svenska studien från 1981.⁴⁵

---

⁴⁰ Tiby, 1999, s 3

⁴¹ Tiby, 1999, s 24

⁴² Söderlund och Bodin "Bögdjävlar...",1994, Specialarbete på Polishögskolan, Sörentorp, Solna

⁴³ Andersson, "För manligheten - en studie av våldet mot lesbiska och bögar", 1995, C-uppsats, Sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet

⁴⁴ Folkhälsoinstitutet, 1996,

⁴⁵ Hegna, Kristiansen och Moseng, 1999, Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn. NOVA rapport 1/99. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Oslo

4.2 Typen av hat, hot och våld som homosexuella utsätts för

4.2.1 Personerna

4.2.1.1 Offer

Begreppet brottsoffer saknar en klar definition i det svenska språket och så även inom juridiken. Detta belyser det faktum att intresset för brottsoffret är ganska modernt och nydanande om man jämför med forskning kring gärningsmannen. Dock har detta intresse på senare åren vuxit och fått ökad betydelse.⁴⁶ Frågan om bilden av offret för brott med homosexualitet som motiv, är av stort intresse i dessa sammanhang och skall nedan behandlas utifrån några typiska karaktäristika.

Jag väljer att behandla frågan om viktimisering i direkt form, dvs endast den som direkt utsätts för hat, hot eller våld. Dock bör poängteras att det kan finnas andra typer av offer för hatbrott mot homosexuella som tex nära anhöriga till homosexuella⁴⁷

4.2.1.1.1 Öppenhet

Utsatthet pga sin sexuella läggning förutsätter att man kan identifieras eller på annat sätt antas vara homosexuell. Det innebär att offret måste ha ”kommit ut” med sin sexuella läggning, eller på annat sätt kan hänföras till gruppen homosexuella, för att kunna innefattas i de undersökningar som försöker kartlägga offer för denna typ av utsatthet.

De undersökningar som fångar in de icke öppet homosexuella visar på en något mindre utsatthet än de som ”kommit ut”, då öppenhet gör offret lättare att hitta för den potentiella gärningsmannen.⁴⁸ I fråga om rädsla och stress har man i undersökningarna inte kunnat finna någon skillnad då själva det faktum att man inte kommit ut är stressframkallande i sig. Vad gäller frågan om öppenhet med sin sexuella läggning, har man funnit en korrelation med klasstillhörighet. De personer som tillhör en högre yrkesmässig klass har visat sig ha en större benägenhet att dölja sin läggning. Denna faktor påverkar undersökningarnas värde, om man kan utgå ifrån att utsatthet bland

---

⁴⁶ SOU 1998:40, s 73

⁴⁷ Folkhälsoinstitutet, 1996, s 94

⁴⁸ 48% av de utsatta jämfört med 33% av de icke utsatta har kommit ut, Tiby, 1999, s 89

homosexuella och heterosexuella följer samma mönster i fråga om klasstillhörighet, dvs en lägre utsatthet för brott i de högre samhällsklasserna. Detta skulle innebära att avsaknaden av öppenhet i den högre klasstillhörigheten skulle öka siffran vad gäller homosexuellas utsatthet som grupp.

4.2.1.1.2 Kön

Könsaspekten har stor betydelse för utsatthet hos homosexuella såväl som hos heterosexuella. Kvinnor och män utsätts för olika typer av brott, i olika utsträckning och i olika miljöer. Generellt kan sägas att kvinnor utsätts för brott i betydligt mindre skala än män.⁴⁹ Denna tendens är märkbar även vad gäller homosexuella. Homosexuella män utsätts i betydligt större utsträckning för brott p g a sin homosexualitet än kvinnor. 30% av männen uppger utsatthet jämfört med 20% av kvinnorna.⁵⁰ Homosexuella män utsätts i högre nivå av hot, trakasserier i skolan och av polisen samt olika typer av fysiskt våld och förnedring.⁵¹ Det är även nästan undantagslöst männen som utsätts för det dödliga våldet p g a sin homosexuella läggning.⁵² Männen är också mer frekvent utsatta än kvinnor dvs har en större grad av upprepad viktimisering.⁵³ Kvinnor utsätts mer för muntliga trakasserier av familjemedlemmar, diskriminering på arbetsplatsen och mindre fysiskt våld, dock hyser kvinnor en större rädsla för våld. Även detta följer det traditionella mönstret för heterosexuella, där kvinnor är mer rädda för våld medan männen är de som utsätts.⁵⁴

Möjliga orsaker till skillnader i viktimiseringen kan vara att färre kvinnor än män är homosexuella. Det har i en undersökning hävdats att 2/3 av de homosexuella skulle vara män. Det skulle ge färre möjliga kvinnliga offer.⁵⁵ Vidare har det hävdats att kvinnor generellt har färre homosexuella upplevelser än män och att kvinnor upptäcker sin homosexualitet senare i livet. Det skulle ge en kortare tid av möjlighet för utsatthet. Homosexuella män sägs ha en högre synbarhet då det finns betydligt fler nöjesställen för homosexuella män än kvinnor och kvinnor antas generellt inta en mer försiktig hållning, vilket gör att de inte hamnar i provocerande situationer i samma utsträckning som män. Vad gäller kvinnor har man också diskuterat det faktum att kvinnor skulle utsättas för en form av dubbel stress och förtryck, både som homosexuella och kvinnor. Det har hävdats att förtrycket

---

⁴⁹ Folkhälsoinstitutet, 1996, Tabell 13a, s 92

⁵⁰ Tiby, 1999, Tabell 4:2, s 86

I Säkerhetspolisens rapport över brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet är 85% av de utsatta män. Säkerhetspolisen, 1998, s 44

⁵¹ Tiby, 1999, s 77

⁵² Folkhälsoinstitutet, 1996, s 108

⁵³ Dagens Nyheter 990726

⁵⁴ Tiby, 1999, s 77

⁵⁵ Håkansson, 1984, s 540

av kvinnor har utvecklats till ett mer exklusivt hat i form av hat mot homosexuella kvinnor.⁵⁶

Slutligen bör noteras de stora könsskillnaderna vad gäller undersökningar om utsatthet. I ett historiskt perspektiv kan konstateras att det är män som blivit utsatta. En av förklaringarna till detta är att utrotningen av homosexuella i Tyskland under nazi-tiden endast omfattade män då man inte innefattat kvinnor i lagstiftningen som förbjöd homosexualitet. Denna situation har förekommit även i andra länder. Redan här finns en orsak till att man i ett historiskt perspektiv intresserat sig mindre för undersökningar av homosexuella kvinnor.⁵⁷Dagens undersökningar innefattar i mindre grad homosexuella kvinnor än män i sitt urval. Orsaken till detta finner man i homosexuella män och kvinnors livsstil. Homosexuella män är lättare att få kontakt med genom platser med öppen sexuell aktivitet som nattklubbar och andra offentliga ställen.⁵⁸

4.1.1.3 Upprepad viktimisering

Inom kriminologin är det allmänt känt att det är en oproportionerligt stor andel brott som begås av ett litet antal gärningsmän. Det har på senare tid visat sig att så även är fallet i fråga om offren, dvs att ett litet antal offer utsätts för ett stort antal brott. En undersökning som utfördes i Stockholm 1995 visade att 18 % av de som svarat hade utsatts för 80% av brotten. Typfallet för upprepningsbrott är våldsbrott mot kvinnor i nära relation med gärningsmannen.⁵⁹

Det finns främst två teorier om orsakerna till upprepad viktimisering, vissa individers livsstil gör dem mer attraktiva som offer eller så har gärningsmannen en orsak till att välja samma offer flera gånger.⁶⁰Om man väljer att knyta viktimiseringen till offret tittar man främst till offrets exponering och livsstil, något som kommer att behandlas längre fram. I fråga om homosexuella som upprepade offer har detta behandlats i ett antal studier och man har funnit att detta fenomen ofta förekommer.⁶¹De homosexuella som utsatts för upprepad viktimisering berättar om skilda platser och skilda skeden i livet vilket försvårar möjligheten till att undvika fortsatt viktimisering.⁶²

---

⁵⁶ Tiby, 1999, s 81

⁵⁷ Tiby, 1999, s 81

⁵⁸ Folkhälsoinstitutet, 1996, s 27f

⁵⁹ Tiby, 1999, s 102

⁶⁰ Tiby, 1999, s 103

⁶¹ Tiby, 1999, s 103

⁶² Tiby, 1999, s 129

4.2.1.2 Gärningsmän

Det finns stora brister i kunskapen om gärningsmän inom detta område, då den mesta informationen kommer från olika offerundersökningar. En annan brist är att hatbrotten sällan anmäls och ännu mer sällan utreds. Ytterligare en brist är att en stor del av hatbrotten är brott där offret inte har möjlighet att träffa eller ens se gärningsmannen.⁶³

Studier om homosexuellas utsatthet visar skillnader mellan de gärningsmän som väljer kvinnliga och manliga offer. Homosexuella män utsätts ofta av okända gärningsmän medan det för kvinnor ofta handlar om någon de är bekanta med.⁶⁴ Detta har sin naturliga koppling till de olika brottstyperna som homosexuella män och kvinnor utsätts för.⁶⁵ I en undersökning utsattes 21% av kvinnorna för brott av någon dem närstående person som familj eller käresta, medan motsvarande siffra hos männen var 5%.⁶⁶ Kvinnor utsätts oftare än män för äldre gärningsmän och oftare av en ensam gärningsman. Omvänt kan sägas att män ofta utsätts av yngre gärningsmän, ofta i grupp.⁶⁷

Självklart finner man alla typer av gärningsmän till alla typer av brott men man kan ofta finna vissa gemensamma drag. Den typiske gärningsmannen som begår hatbrott är ofta en yngre,⁶⁸ berusad,⁶⁹ vit man⁷⁰ utan tidigare kontakt med offret. I många fall ser inte offret vem gärningsmannen är.

Gärningsmannen ger sig ofta på ett ensamt offer men är sällan själv ensam⁷¹ då gruppkänslan och grupptillhörigheten är mycket viktig för gärningsmannen. Ofta motiverar han sitt handlande med att offret har brutit mot könsrollerna, vilket ursäktar hans beteende.⁷² Det finns ofta en ideologisk samhörighet med nynazism, men det innebär ej att man inte finner gärningsmannen i andra typer av grupper.⁷³ Man har dock funnit att det till stor del är likartade grupper som begår brott mot homosexuella som mot personer med utländsk härkomst. Det händer även att gärningsmannen har en egen homosexualitet som han är medveten eller omedveten om. Det kan tom vara så att gärningsmannen i själva verket är attraherad av de män som han väljer att attackera.⁷⁴

---

⁶³ Tiby, 1999, s 153

⁶⁴ Tiby, 1999, s 150

⁶⁵ Se kapitel 4.2.1.1.2

⁶⁶ Tiby, 1999, s 150

⁶⁷ Hälften av kvinnorna utsattes av en gärningsman i åldern 26 till 40, medan motsvarande siffra för männen var en fjärdedel, Tiby, 1999, s 153f

⁶⁸ 60% av gärningsmännen är i åldrarna mellan 15 och 25 år, Tiby, 1999, s 153

⁶⁹ Tiby, 1999, s 154

⁷⁰ 82% av offren utsattes för brott av män, 7% av kvinnor och 11% av både män och kvinnor, Tiby, 1999, s 153

⁷¹ 43% av offren har angripits av 3 eller fler gärningsmän, Tiby, 1999, s 154

⁷² Tiby, 1999, s 151

⁷³ Säkerhetspolisen, 1998, s 39 och s 55

⁷⁴ Tiby, 1999, s 152

4.2.2 Brotten

De undersökningar som gjorts fokuserar sig oftast på våld mot homosexuella vilket i sin tur aktualiserar frågan om vad som innefattas i begreppet våld.⁷⁵ Det finns exempel på att man har definierat våld genom en exemplifiering enligt följande uppräkningslista: mord, dråp, misshandel, ofredande, olaga hot, förolämpning, förtal, mordbrand, skadegörelse, hets mot folkgrupp, olaga diskriminering och brott mot giftefrid.⁷⁶ Detta är en definition som kommit att användas i ett antal undersökningar och som visar att man med våld inte endast menar det rent fysiska våldet, utan att även andra handlingar skall åtnjuta denna beteckning.

De vanligast förekommande brotten mot homosexuella är enligt Säkerhetspolisen olaga hot, förtal, förolämpning, ofredande och misshandel.⁷⁷ Annan rangordning visas i Eva Tibys undersökning.⁷⁸

Utsatthet för brott efter kön och brottstyp 1996

<i>Kvinnor</i>	<i>%</i>	<i>Män</i>	<i>%</i>
<i>1. Förolämpning/förtal</i>	<i>60</i>	<i>1. Våld</i>	<i>50</i>
<i>2. Hot</i>	<i>41</i>	<i>2. Hot</i>	<i>47</i>
<i>3. Våld</i>	<i>24</i>	<i>3. Förolämpning/förtal</i>	<i>44</i>
<i>4. Sexbrott</i>	<i>17</i>	<i>4. Rån</i>	<i>17</i>
<i>5. Skadegörelse</i>	<i>9</i>	<i>5. Skadegörelse</i>	<i>15</i>
<i>6. Rån</i>	<i>5</i>	<i>6. Sexbrott</i>	<i>9</i>

I denna tabell kan man se en klar överrepresentation av våldsbrott i fråga om män medan kvinnor snarare utsätts för förolämpning och förtal. Man ser även att kvinnor utsätts för betydligt fler sexbrott än män.

I en studie från 1981 som främst koncentrerat sig på diskriminering visade det sig att det på arbetsplatserna förekommer trakasserier, nedvärdering, förtal fientligt uppträdande och t o m våld.⁷⁹ Även trakasserier som kan betecknas som mobbning i form av dåliga skämt, hån, förlöjligande, anspelningar på hiv/aids eller översexualitet, utfrysning eller undanhållande av information är förekommande. I vissa fall har detta lett till att den utsatte tvingats sluta på sin arbetsplats.⁸⁰

⁷⁵ Tiby, 1999, s 94

⁷⁶ I Ds 1998:35 vill man behandla brott med homofobiska inslag på samma sätt som rasistiska brott vilket gör denna definition tillämplig även på de homofobiska brotten. Ds 1998:35, s 24

⁷⁷ Säkerhetspolisen, 1998, Tabell 3, s 41

⁷⁸ Tiby, 1999, Tabell 4:9, s101

⁷⁹ Tiby, 1999, s 94f

⁸⁰ SOU 1997:175, s 80 ff

Andra former av aggressivitet kan utspela sig på gatan eller i andra offentliga sammanhang och bestå i glåpord, misshandel och sexuellt ofredande. I dessa fall är gärningsmännen oftast okända för offret eller bekanta som t e x grannar.⁸¹

En norsk studie från 1998⁸² som behandlar våld riktat mot homosexuella visar att, utslaget på alla åldrar, 20% av de homosexuella kvinnorna och 38% av männen någon gång varit utsatta för våld. Ett av syftena med denna undersökning var att utreda skillnaden i utsattheten mellan homosexuella och heterosexuella. Man fann att dubbelt så många homosexuella än heterosexuella kvinnor hade blivit utsatta. Däremot var inte skillnaden i utsatthet mellan homosexuella och heterosexuella män lika signifikant. Vad gäller hot ökade dock skillnaden mellan homosexuella och heterosexuella män, dock inte vad gäller kvinnor.⁸³

4.2.3 Platserna

Enligt den norska studien från 1998 ser hot och våld fördelat på platser och kön ut så här:⁸⁴

Platser för utsatthet för hot och våld.

<i>Plats</i>	<i>Alla</i>	<i>Andel</i>	<i>Andel</i>
	<i>%</i>	<i>kvinnor</i>	<i>män</i>
		<i>%</i>	<i>%</i>
<i>På uteställe/utanför</i>	<i>41</i>	<i>24</i>	<i>48</i>
<i>Annan offentlig plats</i>	<i>41</i>	<i>41</i>	<i>41</i>
<i>Hemma hos den utsatta</i>	<i>18</i>	<i>34</i>	<i>11</i>
<i>Cruising/park</i>	<i>7</i>	<i>2</i>	<i>8</i>
<i>Annat privat hem</i>	<i>6</i>	<i>13</i>	<i>4</i>

Här ser man klart en skillnad mellan utsatta män och kvinnor. Män blir utsatta på publika ställen där typexemplet är gay-barer, medan kvinnor blir utsatta på andra offentliga ställen och hemma. Orsakerna till detta kan man finna i skillnader i exponering mellan homosexuella män och kvinnor, där män är starkt överrepresenterade på homosexuella barer. En tidigare vanligt

---

⁸¹ Håkansson, 1984, s 528ff

⁸² Hegna, Kristiansen och Moseng, 1999, Levekår og livskvalitet blandt lesbiske kvinner og homofile menn. NOVA rapport 1/99. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd, og aldring. Oslo

⁸³ Tiby, 1999, s 95

⁸⁴ Tiby, 1999, Tabell 5:2, s 133

förekommande samlingsplats var de sk bastuklubbarna för män, som sedan 1987 varit förbjudna i Sverige.⁸⁵ Detta förbud har stött på motstånd inom de homosexuella kretsarna runt om i världen. Det har hävdats att denna typ av inrättningar underlättat att homosexuella kunnat ta kontakter med varann i en skyddad atmosfär och att homosexuella sällan utsattes för hot eller våld på dessa ställen.⁸⁶ Även homosexuella samlingsplatser som t e x RSFLs lokaler har utsatts för olika typer av trakasserier som förstörelse, bombhot, misshandel och hot av personal i form av dödslistor som lagts ut på internet.⁸⁷

Många homosexuella flyttar från mindre städer till större för att känna sig mindre utpekade och lättare kunna leva som öppet homosexuella. I en undersökning av Sveriges 288 kommuner, gjord av RFSL, om förutsättningarna att leva som öppet homosexuell, får Malmö, Stockholm, Umeå och Göteborg högst betyg. Utifrån detta kan den slutsatsen dras att det är enklast att leva som homosexuell i storstäder.⁸⁸ Med uttrycket lättare att leva som homosexuell avses aktiviteter, nöjen, kultur och mängden mötesplatser, däremot inte mindre utsatthet för brott. Detta medför att nyinflyttade homosexuella blir utsatta för brott p g a sin sexualitet, men även p g a att de är nya och osäkra på orten och därför ett lättare offer.⁸⁹ Trots att det är lättare att leva som homosexuell i storstäderna kan man generellt säga att det är där den största utsattheten finns. I Göteborg, där man rapporterar den högsta utsattheten av homosexuella, har hela 36% uppgivit sig ha blivit utsatta.⁹⁰ Det är inte heller ovanlig att homosexuella från mindre orter åker till större orter på besök och där blir angripna.⁹¹

4.2.4 Konsekvenserna av hatbrott mot homosexuella

4.2.4.1 Samhälleliga skador

Med samhälleliga skador menas att skador mot individer kan ge effekter på samhället. Om man bortser från den kostnad som alla typer av individuella skador orsakar samhället, som t e x sjukvård polis- och rättsväsen, kan samhället drabbas av interna rubbningar mellan grupper. Minoritetsgrupper blir rädda och känner sig besvikna på samhället som de uppfattar har misslyckats i sin uppgift att skydda dem. Grupperingar av samhället kan leda till isolering, till en form av krigföring mellan grupper och till bildandet av medborgargården. Denna fråga har aktualiserats även bland de homosexuella. Gaytidningen QX hade i november 1997 en ledare med

---

⁸⁵ Lag 1987:375 om förbud mot sk bastuklubbar och andra liknande verksamheter

⁸⁶ Tiby, 1999, s 133f

⁸⁷ Ds 1998:35, s 141

⁸⁸ Göteborgs Posten 990129

⁸⁹ Tiby, 1999, s 134

⁹⁰ Rikssnitt 23%, Dagens Nyheter 990726

⁹¹ Tiby, 1999, s 135

rubriken: Ta saken i egna händer? Här ifrågasattes polisens agerande vid ett tillfälle där nazister slagit till mot en av RFSLs lokaler. Man kände att polisen inte velat skydda de homosexuella i samma utsträckning som andra minoritetsgrupper och man kände därför att ett eget försvar kanske var den rätta lösningen.⁹²

4.2.4.2 Individuella skador

Studier om konsekvenser av brottslighet generellt visar på fysiska, psykiska och ekonomiska skador hos brottsoffren, samt en risk att man drar sig undan från fortsatta sociala kontakter. Det har i undersökningar visats att homosexuella som utsätts för brott just pga sin homosexualitet drabbas hårdare av brottslighet än offer för brott utan homosexuella motiv. Orsakerna till detta har angivits som att offret skyller sig själv och ifrågasätter sitt eget värde. Den egna sexualiteten blir orsaken till negativa upplevelser istället för att kopplas samman med något positivt.⁹³

En majoritet av de utsatta uppger skador av sin utsatthet. I begreppet skador ingår psykiska såväl som fysiska skador. De homosexuella kvinnorna uppger en större andel psykiska skador medan männen oftare drabbas av fysiska skador.

Fördelning av olika skador som följd av utsatthet⁹⁴

<i>Skada</i>	<i>Kvinnor</i>	<i>Män</i>
	<i>%</i>	<i>%</i>
<i>Psykisk skada</i>	<i>39</i>	<i>27</i>
<i>Bestående rädsla</i>	<i>19</i>	<i>16</i>
<i>Blåmärken</i>	<i>17</i>	<i>16</i>
<i>Blödande sår</i>	<i>3</i>	<i>11</i>
<i>Skelettskada</i>	<i>1</i>	<i>10</i>
<i>Behov av med. vård</i>	<i>16</i>	<i>24</i>

4.2.4.3 Rädsla för brott

Rädsla för brott är ett problem på samhälls- och individnivå. På samhällsnivå kan rädsla för brott orsaka att vissa områden avfolkas, att

---

⁹² Tiby, 1999, s 157f

⁹³ Tiby, 1999, s159f

⁹⁴ Tiby, 1999, Tabell 7:2, s 161

marginaliseringseffekterna i populationen ökar, att rädsla för att inte vara tillräckligt beskyddad av samhället leder till legitimitetsproblem för rättsväsendet

På individnivå får rädslan andra uttryck. Rädslan kan få psykologiska effekter som på sikt kan leda till ändrat beteende hos en människa.⁹⁵

Rädsla för utsatthet hos homosexuella kan delas upp i två typer av rädsla. Rädslan att exponera sig som homosexuell, tex genom att ta kontakt med en heterosexuell av misstag eller att helt enkelt våga stå upp för sin homosexualitet och utsätta sig för risken att ej bli betraktad som ett fullvärdigt kärleksobjekt. Den andra typen av rädsla är mer generellt gällande för alla offer, nämligen rädslan att utsättas för våld. Rädslan att avslöjas som homosexuella är inte direkt kopplad till rädslan för utsatthet. Det handlar mer om att vara rädd för sig själv, rädsla för de som känner till den homosexuella läggningen, rädsla för att bli registrerad som homosexuell, att polisen skall få reda på att man är homosexuell, att uteslutas från den gemenskap man tillhör eller hur omgivningen skall reagera.⁹⁶ Detta ger ytterligare en dimension till det redan mångfacetterade och svåråtgärdbara begreppet rädsla.

Människors rädsla antas påverkas av kännedom om utsatta personer eller egen tidigare utsatthet. Man talar också om att människors sårbarhet påverkar deras rädsla. Med sårbarhet menas tex att en liten och svag person kan känna fysisk sårbarhet och att någon som lever nära potentiella gärningsmän kan känna en sk rumslig sårbarhet. Homosexuella kan sägas ha en social sårbarhet då de som minoritetsgrupp i samhället kan känna sig utsatta och maktlösa.⁹⁷ Rädslan hos minoritetsgrupper sammanhänger även med oron över att inte få stöd från omgivningen om man utsätts. Kopplingen mellan marginell position i samhället och rädsla för brott är numera erkänd.

Tillhörigheten till en minoritetsgrupp kan öka viktimiseringen vilket i sin tur ökar rädslan för fortsatt viktimisering.⁹⁸ Rädsla skiljer sig åt mellan könen såtillvida att kvinnor, i alla undersökningar rörande brottsoffer, visar en högre grad av rädsla än män. Detta står i strid med det faktum att män oftare utsätts för angrepp. I detta fall skiljer sig dock homosexuella åt, vilket är anmärkningsvärt. Män uppvisar en högre nivå av rädsla för utsatthet både inom gruppen av utsatta och icke utsatta.⁹⁹ Även i fråga om ålder skiljer sig den homosexuella gruppen från den generella rädslaforskningen som

---

⁹⁵ Tiby, 1999, s 162

⁹⁶ Tiby, 1999, s 179

⁹⁷ Tiby, 1999, s 166ff

⁹⁸ Andelen homosexuella som uppger rädsla har i 58% av fallen blivit utsatta vid tidigare tillfälle. Av de som aldrig utsatts tidigare är motsvarande siffra endast 31%, Tiby, 1999, s 174

⁹⁹ Tiby, 1999, s 175

rapporterar en stigande rädsla med ålder. Bland homosexuella är det främst de unga som känner rädsla.¹⁰⁰

4.2.5 Motiv och orsak till utsatthet bland homosexuella

Många studier om orsakerna till homosexuellas utsatthet bygger på antagandet att homosexuella har ett könsrolls beteende som gärningsmannen reagerar mot, att man vill upprätthålla de traditionella könsrollerna. Det har även hävdats att den ökade utsattheten hos homosexuella skulle vara en reaktion mot de ökade rättigheter som homosexuella fått eller att det helt enkelt är en ökad utslagning av minoritetsgrupper pga att samhället får mindre resurser att motverka utsatthet. Det finns även teorier om att den minskade möjligheten att utsätta andra minoritetsgrupper i samhället pga hårdare lagstiftning har orsakat en ökad utsatthet hos homosexuella. Slutligen har man undersökt i vilken utsträckning aidsepidemin har påverkat homosexuellas utsatthet. Epidemin har gjort homosexuella mer synliga och därmed mer utsatta samt givit en ursäkt att angripa homosexuella.¹⁰¹

De vanligast förekommande teorierna vad gäller orsak till utsatthet bland homosexuella är teorin om livsstil och homofobi.

4.2.5.1 Livsstil

Inom kriminologin har man utarbetat en modell som kallas för livsstil- och utsatthetsmodellen¹⁰² där man förklarar sambandet mellan människors sätt att leva och risken att utsättas för brott. Med livsstil menas personers dagliga aktiviteter i arbetslivet och på fritiden. Man har genom att analysera offrens livsstil och relationer till gärningsmännen funnit belägg för att offrets ålder, kön, ras, civilstånd, inkomst och generella levnadssätt har en stor betydelse när det gäller frågan att utsättas för brott. Variationer i livsstil har betydelse för att offret skall befinna sig på rätt plats i rätt tid och under rätt omständigheter konfronteras med en gärningsman. En viktig variabel är hur mycket tid offret tillbringar på offentliga platser nattetid, som barer och nattklubbar.¹⁰³ Detta är ett argument som använts när det gäller homosexuellas viktigmisering. Man har sagt att den högre graden av utsatthet hos homosexuella sammanhänger med deras mer exponerade livsstil, där det också finns inslag av berusning och provokation, komponenter som även de ökar utsattheten. Det som talar mot livsstilsteorin är att man i så fall inte skulle finna en högre utsatthet hos homosexuella än andra grupper som har en liknande högexponerad livsstil.¹⁰⁴

---

¹⁰⁰ Tiby, 1999, s 197

¹⁰¹ Tiby, 1999, s 210f

¹⁰² Modellen utformad av Hindelang, Gottfredsson och Garoflo 1978. Kallas "lifestyle/exposure" modellen

¹⁰³ Nielsen och Snare, 1997, s 48f, SOU 1998:40, s 77f

¹⁰⁴ Tiby, 1999, s 255

En teori om orsaken till homosexuellas utsatthet som kan hänföras till livsstil är teorin om provokation. Den homosexuella mannen¹⁰⁵ uppvaktar eller tar på annat sätt kontakt med en man som inte besvarar känslorna, utan reagerar mycket våldsamt på detta uppvakande. Man hamnar då i ett skyllasig-själv resonemang. Det har t o m förekommit att homosexuella män har dödats i dessa situationer och att man i den efterföljande processen har tagit hänsyn till denna sk provokation.¹⁰⁶ Detta är ett mycket effektivt sätt att flytta över en del av det klandervärdiga beteendet på offret.¹⁰⁷

I ett fall från 1995 har frågan om provokation aktualiserats. Här var det en ung man som berövade en homosexuell man livet. Omständigheterna var att de båda männen slagit följe med varann en sen kväll på vägen till nattklubben. Båda var ganska kraftigt berusade och gärningsmannen hade tagit en del droger. Efter ett tag gjorde den homosexuelle mannen sexuella närmanden genom att säga ”Fan vad snygg du är”¹⁰⁸ varefter han tog ett kraftigt grepp om huvudet på gärningsmannen och förde hans huvud mot sitt mellangärde samtidigt som han sa ”Vill du suga min kuk”.¹⁰⁹ Detta händelseförlopp, som domstolarna lade till grund för sitt resonemang, är beskrivet av gärningsmannen då man av naturliga skäl endast kan få en sida av saken. Gärningsmannen försvarade sig genom att dra kniv och under olika omgångar sammanlagt hugga offret 64 gånger. Samtliga domstolar har fört ett resonemang kring frågan om provokation och om detta skall leda till att man skall rubricera brottet som dråp istället för mord. HD för även ett resonemang kring frågan om mord begångna i affekt men avfärdar detta argument i detta fallet, vilket lämnar endast argumentet om provokation kvar. Både TR:n och HovR:n talar om att åklagaren inte kunnat vederlägga eller göra osannolikt att gärningsmannen utsatts för homosexuella närmanden av offret. Man fäster alltså stor vikt vid att det var just homosexuella närmanden och nämner denna faktor tillsammans med att offret lagt armen om halsen på gärningsmannen och tagit ett kraftigt grepp. Man säger också att denna provokation kan ha besvarats på ett överdrivet sätt, speciellt med hänsyn till att offret var kraftigt berusad, men kommer slutligen fram till att denna provokation var utlösande för brottet. HD säger att denna uppmaning till homosexuell handling, armen om axeln och ett kraftigt tag om huvudet skall ses som en allvarlig provokation. Vilken del som är den utslagsgivande för att bedöma provokationen som allvarlig uttalar man sig ej om. Dock framgår det klart att just den homosexuella inviten varit av stor betydelse. Samtliga domstolar dömer till dråp med hänvisning till provokationen. Det faktum att gärningsmannen är aktiv i en skinheadsgrupp där man uttryckligen tycker illa om homosexuella och anser

---

¹⁰⁵ Offret är oftast man i dessa situationer

¹⁰⁶ I den anglosaxiska rättskulturen finns något som kallas ”homosexual panic defence” och som innebär att gärningsmannen anses ha blivit provocerad av en homosexuell man och därför skall hans gärning bedömas lindrigare

¹⁰⁷ Tiby, 1999, s 215f

¹⁰⁸ NJA 1995 s 464, s 465

¹⁰⁹ NJA 1995 s 464, s 465

att dessa demoraliserar samhället, fäster man mycket lite uppmärksamhet vid.¹¹⁰

4.2.5.2 Homofobi

Ursprungsbetydelsen av homofobi är rädsla för det lika. De mer modifierade betydelseerna av homofobi innefattar även föreställningar som stöder negativa myter om homosexuella, en irrationell rädsla för homosexualitet vilket orsakar fördomar, diskriminering, trakasserier och våld mot homosexuella. En lindrig yttring av homofobi är fördomar i form av att homosexuella män alltid arbetar som frisörer, dansare eller dylikt. En annan är uppfattningar om att hiv/aids är ett straff mot de homosexuella. En grovare form av homofobi är misshandel eller mord med motivet att offret är homosexuell.

Det har i undersökningar framkommit att man finner den största homofobin hos lägre utbildade, religiösa män över 60 år som ofta förespråkar traditionella könsroller. I olika attitydundersökningar har man funnit att en majoritet av människor har en negativ inställning mot homosexuella, även om man kanske inte alltid kan kalla det för homofobi. Homofobi kan även förekomma hos de homosexuella själva och kallas då internaliserad homofobi och kan bero på exponering för anti-homosexuella budskap från samhället.

Om man väljer att se homofobi i ett samhällsperspektiv aktualiseras kopplingen till den sexism, makt och kontroll som utövas mot kvinnor. Kritiken mot att inte se homofobi som ett samhällsproblem ligger i att man därigenom individualiserar problematiken och gör det svårare att finna lösningar som kan verka på många plan i samhället. Man har istället förespråkade termen heterosexism vilket innebär att samhället är skapat att premiera heterosexualitet och därigenom har ett inbyggd förtryck mot homosexuella. Många forskare vill flytta problematiken från en mikro- till macronivå och föra in diskussionen om hur homofobi, rasism, kvinnohat finns i vårt patriarkala samhälle.¹¹¹ Det talas om att homofobi handlar om att upprätthålla de traditionella könsrollerna och att homosexuella bryter mot normerna för hur män och kvinnor skall bete sig.¹¹²

Homofobi har en mycket central roll i nationalsocialistiska/rasideologiska föreställningar. Man innefattar homosexuella, tillsammans med sexförbrytare, i gruppen av moraliska fiender som man måste rena den ariska rasen från. Homofobin är starkt kopplad med rasism och antisemitism och homosexualitet anses vara "ett judiskt påfund" och "raslig perversion". Homosexuella förekommer ofta som hatobjekt inom den rasideologiska

---

¹¹⁰ NJA 1995 s 464

¹¹¹ Tiby, 1999, s 216ff

¹¹² Tiby, 1999, s 94

agitationen som ofta kan få mycket grova uttryck.¹¹³I mycket av den nationalsocialistiska/rasideologiska agitationen förekommer önskemål om att åter kriminalisera homosexualitet, att AIDS är beviset på att homosexuella borde utrotas¹¹⁴och andra former av dehumanifiering av homosexuella.¹¹⁵I säkerhetspolisens behandling av homofobisk brottslighet ser man en klar koppling mellan nynazism och annan rasideologi och brotten mot homosexuella. Man gör vidare en koppling mellan brott begångna mot personer av utländsk härkomst och homosexuella och finner då att det ofta är samma gärningsmannatyp.¹¹⁶

Någon klar gränsdragning i valet mellan teorier om livsstil eller homofobi har ej fastslagits, mycket därför att de i fråga om homosexuella samverkar. Homosexuellas sätt att leva påverkas till stor del av det heterosexuella samhället. Det är därför svårt att hålla isär livsstil och homofobi och mäta deras betydelse var för sig. En sak framstår dock som klar, det heterosexuella samhället ökar behovet av homosexuella föreningar, nattklubbar, kyrkor och andra former av mötesplatser. Eva Tiby förespråkar homofobi som orsak till homosexuellas utsatthet och poängterar likheten med den rasistiska brottsligheten. Anledningen till att Tiby stannar för denna teori är att hon finner platser för utsatthet, där livsstilen inte kan ha avgörande betydelse, som tex arbetsplatsen, samt att utsatthet i unga år knappast kan sammanhånga med någon direkt utpräglad homosexuell livsstil.¹¹⁷

---

¹¹³ Ds 1998:35 s 83f

¹¹⁴ Tiby, 1999, s 152

¹¹⁵ Ds 1998:35, s 85

¹¹⁶ Säkerhetspolisen, 1998, s 39 och s 55

¹¹⁷ Tiby, 1999, s 256f

5 Svensk lagstiftning till skydd av homosexuella

Homosexuella skyddas av den svenska lagen på samma sätt och i samma utsträckning som alla svenska medborgare. Det finns ingen lag som på något sätt diskriminerar homosexuella så att den inte skulle gälla för dem. Däremot finns det inte, i någon nämnvärd utsträckning, någon lagstiftning som specifikt skyddar homosexuella. Nedan följer en redogörelse för den existerande lagstiftning till skydd av homosexuella.

5.1 Regeringsformen

1 kap RF innehåller bestämmelser om medborgarnas frihet och lika värde. I RF 1 kap 2§ sägs att den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde. Detta är en portalparagraf, som således ej är bindande på samma sätt som 2 kap RF, utan sätter upp mål och ideal som de allmänna organen skall sträva efter.¹¹⁸ Dock har bestämmelsen betydelse då den tex kan åberopas av JO i ärenden som gäller diskriminering från offentliga organs eller funktionärens sida.¹¹⁹ Vidare sätts det upp riktlinjer om att det allmänna skall verka för arbete, bostad och allmänt goda levnadsvillkor, att man skall tillförsäkra män och kvinnor lika rättigheter och värna om den enskildes privatliv och familjeliv. Dessa målsättningar omfattar givetvis även homosexuella.

I RF 1 kap 9§ finner man den sk objektivitetsprincipen som säger att allas likhet inför lagen skall beaktas samt att man skall iakttä saklighet och opartiskhet.

I RF 2 kap 15§ stadgas att lag eller författning ej får missgynna någon pga ras, hudfärg, etniskt ursprung eller minoritet. Detta är ett förbud mot diskriminering från statens sida gentemot medborgarna och denna reglering har sin motsvarighet i fråga om diskriminering mellan medborgare i BrB 16 kap 9§, vilken kommer att behandlas senare.

I samband med vissa ändringar i BrB 16 kap 9§, vilka jag återkommer till i 5.3.3, togs det upp en diskussion om huruvida det krävdes en ändring i RF 2 kap 15§. Man föreslog en utvidgning av RF 2 kap 15§ till att det skulle vara förbjudet för staten att genom lagstiftning diskriminera även pga sexuell

---

¹¹⁸ Strömberg, Sveriges författning, 1992, s 15f

¹¹⁹ 1995/96:KU8, s 16

läggning. I propositionen¹²⁰ anfördes att det är av största vikt att grundlagarna har en stabilitet och inte är allt för detaljerade i sin utformning. Härav följer att en grundlagsändring ej skall genomföras utan mycket starka skäl och största möjliga politiska enighet. Man säger vidare att det i denna fråga har presenterats ett för knapphändigt underlag för en sådan förändring och att det ej har företagits tillräcklig analys av rättsläget. Man tar sedan upp kopplingen till annan lagstiftning och finner där de avgörande skälen för att inte genomföra en dylik ändring. Att förbjuda all diskriminering i lag pga sexuell läggning skulle vara omöjligt då bestämmelserna om sexualbrott i många avseenden innebär just sådan diskriminering. Även i det fall man skulle begränsa förbudet mot diskriminering till homosexualitet skulle man stöta på problem. Tolkningssvårigheter skulle då aktualiseras i fråga om lagstiftning om rätten att ingå äktenskap och rätten att adoptera barn. Slutligen företog man ingen ändring utan man ansåg att det existerande diskrimineringskyddet, tillsammans med det särskilda ansvar som givits socialstyrelsen att bevaka de homosexuellas situation, räckte som skydd för homosexuella.¹²¹ Dessutom såg man inte att detta var lösningen på de problem man främst ville komma åt, då bestämmelsen riktade sig till normgivningsmakten.¹²²

I RF 2 kap 1§ 1p ges medborgarna en yttrandefrihet som endast kan inskränkas genom lag enligt RF 1 kap 12§ 1 st. De inskränkningar som får göras skall vara godtagbara i en demokratiskt samhälle och får ej göras enbart p g a politisk, religiös, kulturell eller annan åskådning. Slutligen skall de vara proportionerliga. Detta innebär att yttrandefriheten ej är obegränsad och att det som faller utanför grundlagsskyddet kan bli föremål för ingripande. Exempel på detta är yttranden som är en brottsförutsättning.¹²³

5.2 Tryckfrihetsförordningen

Enligt TF 1 kap 3§ får ansvar för tryckfrihetsbrott endast utdömas enligt TF, vilket innebär att TF är exklusiv straff- och processlag för missbruk av tryckfrihet. Straffbara gärningar är endast de som räknas upp i TF 7 kap, dvs alla ”missbruk” av tryckfriheten är ej straffbara.¹²⁴

Tryckfrihetsbrotten kan bestå av otillåtet yttrande och otillåtet offentliggörande. I fråga om otillåtet yttrande innehåller TF egna brottsbeskrivningar i brottskatalogen 7 kap 4§ och dessa sammanfaller till allra största del med BrB. Genom 2§ 2st Radiolagen har TF:s bestämmelser gjorts uttryckligen tillämpliga även på radioprogram. Andra medier som film, teater, utställningar och övriga massmedier omfattas ej. Vissa

---

¹²⁰ Prop 1986/87:124

¹²¹ Prop 1986/87, s 33, SoU 1986/87:31 s 7

¹²² 1995/96:KU, s 16

¹²³ SOU 1984:63, s 63f

¹²⁴ Strömberg, 1992, s 44

förfaranden kan där vara straffbara i BrB t ex som förargelseväckande beteende.¹²⁵

Av det faktum att BrB alltid måste motsvaras av regleringar i TF följer att en utvidgning av det straffbelagda området i BrB kräver en motsvarande grundlagsändring. Omvänt gäller att området för tryckfrihet kan utvidgas genom att man upphäver en bestämmelse i BrB, dvs det är tillräckligt med en ändring i vanlig lag. I TF 7 kap 4§ 11p finns ett förbud mot tryckta skrifter som innebär hets mot folkgrupp, varigenom man hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse. För att kunna införa gruppen homosexuella i BrB 16 kap 8 krävs att man genomför motsvarande ändring i TF 7 kap 4§ 11p, vilket av det ovan angivna skulle kräva en grundlagsändring.¹²⁶

I TF saknas påföljdsbestämmelser och man använder sig istället av de som finns i BrB.¹²⁷ Det finns även särskilda påföljder för tryckfrihetsbrott i form av konfiskering av tryckt skrift med brottsligt innehåll enligt TF 7 kap 7§. Konfiskering, som beslutas av domstol, omfattar tryckta skrifter avsedda för spridning och inte för enskilt bruk.¹²⁸ Vid ärekränkning i periodiskt skrift kan utgivaren förpliktas att införa den fällande domen i skriften.¹²⁹ Även i fråga om skadeståndsansvaret är TF exklusiv och skadestånd kan endast utdömas i de fall då innehållet i en skrift är brottsligt, dvs det finns inget motsvarande det utomobligatoriska skadeståndsansvaret.¹³⁰

Ansvar för brott mot tryckfriheten är exklusivt och åvilar en person, dvs det saknas medverkanansvar. Ansvaret är vidare successivt dvs om inte den person som står närmast brottet kan göras ansvarig övergår det på den närmaste därefter. Uppsåt presumeras så att den som har publicerat det straffbara förmodas ha gjort detta avsiktligt. I fråga om periodisk skrift är det utgivare som har ansvaret i första hand då det är han som bestämmer vad skriften skall innehålla. Det saknar betydelse vem som har författat skriften eller om det är ett citat ur en annan tidskrift. I det fall då det saknas en ansvarig utgivare eller utgivare inte hade det faktiska ansvaret övergår ansvaret på ägaren av tidningen. Om ägaren är ett aktiebolag är det verkställande direktör som ansvarar. Kan man inte utröna vem som äger skriften svarar den som tryckt den eller på annat sätt mångfaldigat den. Kan inte heller det utredas svarar den som sprider skriften dvs den som säljer eller delar ut den.¹³¹

---

¹²⁵ Nisser, 1979, s 64ff

¹²⁶ Holmberg och Stjernquist, 1980, s 805

¹²⁷ Holmberg och Stjernquist, 1980, s 805

¹²⁸ Karnov 98/99, not 239, s 169

¹²⁹ Tryckfrihetsförordningen 7:6

¹³⁰ Holmberg och Stjernquist, 1980, s 808

¹³¹ Nisser, 1979, s 71f

När det gäller icke periodiska skrifter svarar författaren såvida inte han framträtt anonymt. I det fall då flera författare har samverkat kan de samtliga göras ansvariga. För illustrationer i bok svarar fotografen eller tecknaren. I stället för författare kan förläggare bli ansvarig då författaren är anonym eller avliden när skriften gavs ut. Kan det inte bestämmas vem som är förläggare går ansvaret över på boktryckaren och slutligen på den som sprider texten. Motsvarande regelverk för radioprogram återfinns i Radiolagens 4, 5 och 7§.¹³²

Tillsyn av TF utövas av Justitiekanslern enligt 9 kap 1§ TF. JK är ensam behörig åklagare och beslutar om åtal skall väckas, dock finns det en möjlighet för regeringen att göra åtalsanmälan till JK. Rättegång i tryckfrihetsmål följer i stort samma regler som rättegång i allmänhet. Som tryckfrihetsmål räknar man mål om ansvar eller skadestånd på grund av tryckfrihetsbrott eller mål om konfiskering. Mål i tryckfrihetsbrott skiljer sig till den del att man använder sig av en jury bestående av nio jurymän, varav mist tre nämndemän. Juryn befattar sig med frågan huruvida brott föreligger medan alla andra frågor avgörs av domstolen. Domstolen kan även pröva ett fällande juryutslag och får fria eller lindra men inte skärpa.¹³³

5.3 Brottsbalken

Som alla svenskar skyddas homosexuella av bestämmelserna i BrB som brott mot liv och hälsa i 3 kap, brott mot frihet och frid i 4 kap, förolämpning i 5 kap 3§, sedlighetsbrott i 6 kap, utpressning i 9 kap 4§, skadegörelse i 12 kap och störande av förrättning eller allmän sammankomst i 16 kap 4§. Det bör påpekas att man 1984 gjorde bestämmelsen i 6 kap 1§ om våldtäkt könsneutral, vilket gör den tillämplig även vid homosexuella övergrepp.¹³⁴

5.3.1 Förolämpning under allmänt åtal

I BrB 5 kap 3§ skall den som smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom, dömas för förolämpning till böter, eller till fängelse om brottet är grovt. I BrB 5 kap 5§ anges att åtal för förolämpning skall åtalas av målsägande. Vid en ändring 1981 ändrades lagen så att det, om det var påtalat ur allmän synpunkt, var möjligt för åklagare att väcka talan om någon förolämpades pga sin ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse. Man var rädd att dessa brott annars skulle vara opåtalande vilket inte kunde anses stå i

---

¹³² Nisser, 1979, s 72ff

¹³³ Holmberg och Stjernquist, 1980, s 809f

¹³⁴ Ändrat genom lag 1984:399

överensstämmelse med Europakonventionen.¹³⁵ 1987¹³⁶ gjordes ytterligare en ändring genom att man lade till en punkt i 5 kap 5§ 2 st, som medförde att om förolämpningen hänför sig till den förolämpades homosexuella läggning, så kan åklagaren väcka talan om han finner det påkallat ur allmän synpunkt.

I propositionen till denna lagändring framfördes att det var av största vikt att samhället tog avstånd från fördomsfullt uppträdande mot homosexuella. Det skulle utifrån principiella synpunkter var viktigt med den markering som det skulle innebära att lägga denna typ av förolämpning under allmänt åtal. Att bli förolämpad pga sin sexuella läggning ansågs vara djupt kränkande för den personliga integriteten. Man anförde även att det var viktigt att utforma skyddet av homosexuella på så sätt att det överensstämde med det skydd som andra minoritetsgrupper har enligt BrB.¹³⁷

5.3.2 Hets mot folkgrupp BrB 16 kap 8§

Som en följd av nazisternas förföljelser och i ett försök att få slut på den antisemitiska propagandan införde man i den svenska Strafflagen 1948 en bestämmelse som förbjöd diskriminering pga rastillhörighet eller trosbekännelse. Det hade redan tidigare gjorts försök med att införa skydd mot antisemitisk propaganda, då man 1936 funderade på att införa bestämmelser om straff för upphetsande mot varandra på grund av olikheter i ras, religion eller politiska och sociala övertygelser. Dock gav dessa tankar inga resultat förrän frågan togs upp igen vid 1943 års riksdag. Med anledning av att införandet av lagen hets mot folkgrupp i Strafflagen krävde en motsvarande förändring i grundlagen, dröjde det till 1948 respektive 1949 innan införandet var klart.¹³⁸

1965 antog FN:s generalförsamling en konvention om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, vilken Sverige anslöts sig till 1971. För att uppfylla sina skyldigheter enligt denna, ändrade man den svenska lagen till att skydda en folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg, av viss nationalitet, etniskt ursprung eller med viss trosbekännelse.¹³⁹ Bestämmelsen överfördes med oförändrad brottsbeskrivning till brottsbalken. FN-konventionen kom även av påverka föreningsfriheten i RF 2 kap 14§ 2 st genom att den kan begränsas i det fall det rör sammanslutningar med verksamhet att förfölja en folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg eller visst etniskt ursprung.¹⁴⁰

---

¹³⁵ SOU 1981:38, s 12

¹³⁶ Ändrat genom lag 1987:610

¹³⁷ Prop 1986/87:124, s 38, SoU 1986/87:31, s 1

¹³⁸ Aronsson, 1991, s 7ff

¹³⁹ Engström, 1997, s 8

¹⁴⁰ Prop 1986/87:151, s 105

Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids, hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller någon annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelser gör sig skyldig till hets mot folkgrupp enligt BrB 16 kap 8§.

Straffansvaret har sin motsvarighet i grundlagen i TF 7 kap 4§, som möjliggör åtal av bla tidningsutgivare för hets mot folkgrupp. De finns även en motsvarighet i YFL. På detta sätt förbjuder man yttranden av rasistisk innebörd i tal, skrift och på andra sätt.

Förbudet mot hets mot folkgrupp är ett skydd för grupper och inte individer. I de situationer då individer behöver ett skydd aktualiseras reglerna om olaga hot, ofredande och förolämpning. Det är inte möjligt med målsägandetalan och inte heller skadestånd kan utgå. I RB 20:8 4 st är målsäganden ”den mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärad eller lidit skada”. Detta innebär att det finns brott som ej har en målsägande. Detta gäller främst brott mot allmän ordning, allmän verksamhet och rikets säkerhet, vartill man hänför brottet hets mot folkgrupp. Det slogs vidare fast av HD i NJA 1978 s 3 att brottet hets mot folkgrupp ej kunde ha en målsägande. Då man ej kan vara målsägande i denna typ av brott kan man ej heller föra skadeståndsanspråk. Frågan huruvida man skulle tillerkänna organisationer talerätt har varit uppe till diskussion. De argument som framfördes för en sådan ändring var att polis- och åklagarmyndigheter inte alltid haft möjlighet att prioritera denna typ av brott och att det skulle vara en fördel att låta intresseorganisationer få enskild åtalsrätt. Samma typ av argument riktades mot en sådan ändring. Man sa att det faktum att organisationer fick talerätt skulle kunna föranleda att polis- och åklagarmyndigheter skulle komma att ägna mindre uppmärksamhet mot denna typ av brott, samt att organisationerna inte alltid skulle ha möjligheter att på ett effektivt sätt bevaka efterlevnaden av lagen.¹⁴¹

Lagstiftningen som föranleddes av FN-konventionen skulle enligt förslaget omfatta ras och folkgrupp i såväl singular- som pluralform. Med detta ville man visa att man för att stå ansvarig enligt denna lag inte behövde utpeka en speciell ras eller folkgrupp, utan att även mer allmänna uttalanden skulle omfattas. Det skulle också vara tillräckligt om man prisade en ras på ett sätt så att en annan ras därigenom skulle vara mindre värd.¹⁴²

Departementschefen ansåg dock att det var möjligt att nå den åsyftade omfattningen av straffbestämmelsen utan att använda pluralformerna.¹⁴³ Denna fråga kom att aktualiseras på nytt 1979, om än i lite annan form, när frågan om ”invandrare” kunde innefattas i begreppet folkgrupp kom upp. JK fann att så inte var fallet, att begreppet invandrare

---

¹⁴¹ SOU 1981:38, s 66

¹⁴² SOU 1968:68, s 59f, 70f

¹⁴³ Prop 1970:87, s 73f

omfattade en mångfald av olika folkgrupper och därför var för obestämt för att kunna hänföras till den krets som omfattades av skyddet.¹⁴⁴ Man sa att skyddet var till för medlemmar i en grupp av samma nationalitet och med enhetligt kulturmönster och tolkade därmed lagen utifrån ordalydelsen. Detta beslut kom att kritiserats, då man ansåg att angrepp mot invandrare är grundade på samma rasistiska tankar som den form av angrepp som man vill komma åt med lagbestämmelserna i hets mot folkgrupp. Den missaktning som uttrycks pga att personer har en bakgrund med annat etniskt eller nationellt ursprung, uppfattas på samma sätt oavsett om den hänför sig till en begränsad folkgrupp eller ett mer allmänt uttryck som invandrare. Vidare fanns anledning att utöka brottsobjektet till att innefatta invandrare då uttalanden som prisade vissa folkgrupper i förhållande till andra folkgrupper skulle anses vara missaktning. I det fallet var den brottsliga handlingen inte riktad mot en särskilt utpekad folkgrupp, utan mot ett kollektiv av folkgrupper.¹⁴⁵ Det samhällsproblem som aktualiserades i form av en ökad missaktning mot grupper så som invandrare, samt en önskan att på bästa sätt uppfylla FN:s rasdiskrimineringskonvention, ledde slutligen 1982 fram till en lagändring så att även ”grupp av personer” innefattades i skyddet. Med grupp av personer avses tex ”invandrare”, ”färgade” och ”utlänningar”.¹⁴⁶

För straffbarhet krävs ej att yttrandet sprids bland allmänheten utan det är tillräckligt att detta sker i en mindre krets.¹⁴⁷ Det innebär att helt privata samtal ej innefattas i straffbudet.¹⁴⁸ Detta skulle innebära en alldeles för ingripande åtgärd i yttrandefriheten, som trots allt är grundlagsskyddad, och dessutom för svårt att kontrollera.¹⁴⁹ Den första ändringen i kravet på allmänhet företogs 1970 då man tog bort kravet på att förtal skulle ha skett offentligt. I stället skulle det räcka med att det sprids bland allmänheten om gärningsmannens uppsåt omfattade detta.¹⁵⁰ Man ansåg denna ändring vara nödvändig för att uppfylla vad man åtagit sig enligt rasdiskrimineringskonventionen.¹⁵¹ Den aktuella utformningen fick straffbudet 1988, då man tog bort kravet på att uttalandet skulle offentliggöras eller spridas bland allmänheten. I stället räcker det med att uttalandet sprids.¹⁵² Orsaken till detta var främst att komma åt rasistiska organisationers verksamhet. Det är numera förbjudet att sprida rasistiska yttranden även inom en förening.¹⁵³ Denna ändring krävde ingen motsvarande ändring i grundlagen då där inte finns något spridningsrekvisit.

Det är inte nödvändigt att missaktningen direkt avser den aktuella gruppen eller rasen, utan det är tillräckligt att uttrycket medelbart grundas på detta.

---

¹⁴⁴ JuU 1980/81:36, s 3

¹⁴⁵ SOU 1981:38, s 53f, 57

¹⁴⁶ Brinck, 1994, s 292

¹⁴⁷ Ds 1998:35, s 202

¹⁴⁸ Brinck, 1994, s 291

¹⁴⁹ Prop 1986/87:151, s 109

¹⁵⁰ Prop 1986/87:151, s 108

¹⁵¹ SOU 1981:38, s 37

¹⁵² Prop 1986/87:151, s 104ff

¹⁵³ Ds 1998:35, s 206

Man behöver inte heller direkt nämna den avsedda gruppen eller rasen.¹⁵⁴ Missaktningen kan bestå i kränkande omdömen som på något sätt är nedsättande för gruppens anseende, att gruppen förlöjligas eller på annat sätt smädas. Man har dock poängterat att lagen inte skall hindra saklig kritik av folkgrupp eller ras och att uttrycket missaktning skall användas med försiktighet. Man poängterar vikten av att man kan hålla en debatt levande då det är genom information, upplysning och den fria opinionsbildningen som man kan förebygga invandrarfientliga åsikter, snarare än genom lagstiftning. Å andra sidan skall det inte vara möjligt att använda opinionsfriheten och kritikrätten som skydd för att missakta en folkgrupp. Vid 1982 års lagstiftningsärende föreslog departementschefen att uttrycket missaktning skulle bytas ut mot uttrycket förakt.¹⁵⁵ Det man ville uppnå med denna förändring var en språklig precision och därigenom undvika att saklig diskussion kring folkgrupper och raser skulle innefattas i straffbudet. Slutligen behölls dock uttrycket missaktning.¹⁵⁶ Det har även föreslagits att man skall ändra lagtexten till att yttranden skall vara grundade på ras e.d. istället för som nu anspela på. Det skulle göra lagen något snävare i fråga om vilka uttalanden som skall innefattas. Det skulle krävas att de var mer direkt kopplade till att smäda en ras eller dylikt på just rasen. Dock stannade man för begreppet anspelning.¹⁵⁷

5.3.3 Olaga diskriminering BrB 16 kap 9§

Om en näringsidkare i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av personens ras, hudfärg, nationella ursprung eller trosbekännelse genom att inte gå personen till handa, på de villkor näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, kan han eller hon dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år. Sedan 1 januari 1988 gäller denna bestämmelse även diskriminering av homosexuella enligt BrB 16 kap 9§ 4 st. Att inte gå någon till handa är en underlåtenhet att handla som kan ta sig uttryck på flera olika sätt. Det kan ske genom ett aktivt handlande, genom ett uttalande, en åtbörd eller våldshandling. Vad som sägs om näringsidkare gäller även den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar, samt den som är anställd i allmän tjänst eller innehar allmänt uppdrag. Näringsverksamhet omfattar inte endast sådana områden som handel och industri utan även hantverkare, lantbrukare och utövare av fria yrken, samt den som yrkesmässigt tillhandahåller bostäder.¹⁵⁸ Bestämmelsen gäller ej enskildas privata förhållanden och ej heller på arbetsmarknaden.¹⁵⁹

---

¹⁵⁴ Ds 1998:35, s 206

¹⁵⁵ Vid lagändringen 1970 ändrade man till ”missaktning” från ”förtal eller smädelse”, prop 1986/87:151, s 106f

¹⁵⁶ SOU 1984:63, s 65, Ds 1998:35, s 204ff

¹⁵⁷ KU 1987/88:36, s 18

¹⁵⁸ SOU 1997:175, s 9ff

¹⁵⁹ SOU 1984:63, s 66

Bestämmelsen om olaga diskriminering grundar sig, precis som hets mot folkgrupp, på FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering.¹⁶⁰ Enligt konventionen förbinder staterna sig att tillförsäkra envar, utan åtskillnad på grund av ras, hudfärg eller nationellt eller etniskt ursprung, likhet inför lagen, särskilt vad avser rätten att få tillträde till varje för allmänheten avsedd plats eller serviceinrättning, såsom kommunikationsmedel, hotell, restauranger, kaféer, teatrar och parker. BrB 16 kap 9§, som infördes 1971 p g a att Sverige anslöt sig till konventionen, sträcker sig längre än vad konventionen kräver med sin mycket vida utformning.¹⁶¹

Diskussionen att utvidga skyddet mot olaga diskriminering till att omfatta även homosexuella togs upp redan i utredningen om homosexuella i samhället 1984.¹⁶² Man tog sin utgångspunkt i det faktum att den enda skillnaden mellan homosexuella och heterosexuella var att homosexuella känslomässigt dras till samma kön. Mot bakgrund av detta skall homosexuella behandlas på samma sätt som heterosexuella och all form av diskriminering undvikas. Man diskuterar behovet av en utvidgning av hets mot folkgrupp och olaga diskriminering till att omfatta homosexuella, då man anser att alla minoritetsgrupper skall ha ett likvärdigt skydd. Man rekommenderar att man utan att förändra den brottsliga gärningen i dessa stadganden, utökade skyddsobjektet. Denna lösning valdes framför att skapa en särskild lag mot diskriminering av homosexuella.¹⁶³

I regeringens proposition 1987 togs saken upp på nytt. Man konstaterar att synen på homosexualitet i samhället visserligen har blivit öppnare de senaste åren men att det fortfarande förekommer en form av dold diskriminering av homosexuella. Man säger att för att kunna undanröja denna typ av diskriminering är det av vikt att samhället genom lagstiftning, information, undervisning mm visar vägen.¹⁶⁴ Den förbättring av de homosexuellas situation som man eftersträvar uppnås bäst genom att samhället öppet erkänner homosexualitet som levnadsform där ett sätt är att lagstifta i frågan. Samhället skulle genom att utvidga olaga diskriminering till att omfatta homosexuella markera att det inte bara är otillåtet att diskriminera på dessa grunder utan även att homosexuella är likvärdiga människor. Detta skulle enligt utredningen underlätta för homosexuella att öppet leva med sin homosexualitet. Lagstiftningen skulle ha ett symbolvärde och hjälpa till att bryta tystnade kring de homosexuella. Man diskuterade även utformningen av lagen och frågan om man skulle använda sig av uttrycket homosexuell läggning eller om det räckte med sexuell läggning. I valet mellan dessa stannade man för det senare, då lagen annars kunde missuppfattas ge skydd

---

För förhållanden på arbetsmarknaden gäller lag 1993:134 mot etnisk diskriminering

¹⁶⁰ Rasdiskrimineringskonventionen art 5p f, antagen 21 december 1965

¹⁶¹ Ds 1998:35, s 235ff

¹⁶² SoU 1986/87:31, s 4

¹⁶³ SOU 1984:63, s 71f

¹⁶⁴ Prop 1986/87:124, s 11f

för t.ex. olagliga sexuella läggningar som pedofili etc.¹⁶⁵Regeringens proposition tillstyrktes av Socialutskottet¹⁶⁶

Socialstyrelsen fick genom beslut av regeringen 1987 ett övergripande ansvar för samordnande av insatserna för homosexuella. De skall i samråd med andra myndigheter övervaka homosexuellas situation och då speciellt motverka diskriminering.¹⁶⁷Bakgrunden till detta var att man i proposition 1986/87:124 konstaterat att det förekommer såväl dold som öppen diskriminering av homosexuella och för att kunna undanröja detta krävs insatser mot samhällets attityder. I samband med att Folkhälsoinstitutet inrättades 1992 överfördes Socialstyrelsens ansvar för de homosexuellas situation dit.¹⁶⁸

5.3.4 Straffskärpning BrB 29 kap 2§ 7 punkten

I samband med att lagen mot etnisk diskriminering i arbetslivet var uppe till diskussion, aktualiserades även frågan om en möjlighet till straffskärpning, då brott begåtts med motivet att en person tillhör en viss ras, hudfärg, nationellt ursprung eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller annan liknande omständighet. Detta skulle ske som ett tillägg i BrB 29 kap 2§ i form av en sjunde punkt.¹⁶⁹

Redan tidigare var det möjligt att ta hänsyn till rasistiska motiv vid straffmätning genom att man beaktar den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han haft.¹⁷⁰Att brott med rasistiska motiv har högt straffvärde torde det inte råda någon tvekan om. De argument som framfördes för en sådan ändring var att man i ett demokratiskt samhälle skall reagera kraftigt mot all form av rasism och liknande ideologier. Man hänvisade vidare till att det under senare tid visat sig ett ökat behov för att kunna beakta rasistiska motiv, då dessa dykt upp allt mer och då dylika motiv utgör ett hot mot ett demokratiskt samhälle. Man bör värna särskilt om de utsatta minoritetsgrupperna i samhället och deras rätt till rättstrygghet. Det var dock inte endast minoritetsgrupper som skulle erhålla skydd genom denna bestämmelse utan alla som utsätts för brott med diskriminerande motiv. Det innebär att även svenskar som blir angripna pga sitt ursprung skall skyddas.

Kritik framfördes mot den existerande möjligheten att beakta rasistiska motiv då denna var allmänt hållen och tog sikte på mycket varierande

---

¹⁶⁵ Prop 1986/87, s 124, s 36f

¹⁶⁶ SoU 1986/87:31

¹⁶⁷ 1992/93:KU2, s 24

¹⁶⁸ SOU 1997:175, s 42f

¹⁶⁹ Prop 1993/94:101, s 6

¹⁷⁰ BrB 29 kap 1§ 2st

förhållande av både förmildrande och skärpande karaktär. Dessutom riktades kritik mot åklagare och domstol för att dessa motiv inte gavs vederbörlig uppmärksamhet. Det anförs vidare i förslaget att införa en särskild straffskärpningsgrund skulle ligga väl i linje med en önskan om att rikta större uppmärksamhet mot dessa problem.

Förslaget till denna bestämmelse begränsades inte till endast de fall som omfattas av BrB 16 kap 8§, hets mot folkgrupp, utan omfattade även kränkningar p g a t e x sexuell läggning. Denna möjlighet finner man i ordalydelsen liknande omständighet.¹⁷¹ Det angavs inte någon definition på sexuell läggning och det torde därför vara en öppen fråga om inte även bisexuell läggning innefattas.¹⁷²

Efter att lagen trätt i kraft 1994¹⁷³ har möjligheten till straffskärpning använts i 29 domar eller beslut. Dock har inte en enda av dessa domar rört frågan om straffskärpning då motivet varit att kränka någon p g a dennes sexuella läggning.¹⁷⁴ Vid ett tillfälle kan det dock antagas att kränkning p g a homosexualitet har haft betydelse, om än inte uttryckligen. Det rör sig om en dom i misshandel som överklagats till hovrätten, då man i tingsrätten inte alls beaktat det faktum att målsägande hävdade att han misshandlats p g a sin sexuella läggning. I hovrätten däremot sade man i domen att ”Mot bakgrund härav och då motivet för gärningen uppenbarligen varit att kränka Lukas ... på grund av hans sexuella läggning... kan någon annan påföljd än fängelse inte komma i fråga.” Man ändrade tingsrättens dom från ringa misshandel till normalgraden och skärpte straffet.¹⁷⁵

En stor svårighet med möjligheten till straffskärpning p g a hatmotiv är bevisningen. Åklagaren skall förutom uppsåt hos gärningsmannen bevisa motivet och att detta motiv fanns vid brottstillfället.¹⁷⁶ Kanske är detta en av orsakerna till att BrB 29 kap 2§ 7p haft en mycket sparsam användning. Den begränsade användningen av straffskärpningen i BrB 29 kap 2§ 7p har kritiserats och det har konstaterats att enda möjligheten att få ett större genomslag är en ökad uppmärksamhet av polis, åklagare och domstol. Redan i initialskedet av brottsutredningen skall rasistiska och sexuella motiv beaktas och belysas. Även om det under ett tidigt stadium saknas objektiv bevisning för dessa motiv, skall offrets uppfattning om motiven läggas till grund för den fortsatta utredningen. Det föreligger visserligen ingen skyldighet för åklagaren att i sin gärningsbeskrivning ange straffskärpningsbestämmelsen, men däremot krävs det att omständigheten aktualiseras under huvudförhandlingen för att domstolen skall kunna beakta den i sin dom. Riksåklagaren har i sina allmänna råd¹⁷⁷ angivit att särskilda

---

¹⁷¹ Prop 1993/94:101, s 20ff

¹⁷² Ds 1998:35, s 230

¹⁷³ Lag 1994:306

¹⁷⁴ Tiby, 1999, s 237

¹⁷⁵ Tiby, 1999, s 242

¹⁷⁶ Tiby, 1999, s 251

¹⁷⁷ RÅFS 1997:13

utredningsåtgärder skall vidtas för att klarlägga de bakomliggande motiven till brottet och att reglerna i BrB 29 kap 2§ 7p skall ägnas särskild uppmärksamhet. För att detta skall kunna genomföras krävs att åklagaren är förundersökningsledare, vilket i sin tur ställer krav på kommunikationen mellan åklagare och polis. Riksåklagaren har vidare rekommenderat att åklagaren redan i sin gärningsbeskrivning anger rasistiskt eller därmed jämförbart motiv, för att därigenom tvinga domstolen att i sina domskäl ta ställning till frågan om motiv. Om domstolarna i sina domslut angav om de använt sig av straffskärpningsgrunden skulle det möjliggöra att genom statistiska uppgifter följa rättsutvecklingen.¹⁷⁸

5.4 Förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning

Frågan om diskriminering av homosexuella i arbetslivet togs upp av utredningen om homosexuella i samhället 1984, i samband med diskussionen om införande av lag mot etnisk diskriminering i arbetslivet. Frågan föranledes till viss del av en debatt om homosexuellas lämplighet för vissa yrken. Åsikter framfördes om att homosexuella var olämpliga för att t.ex. arbeta med ungdomar. Orsakerna till detta var bakomliggande myter om homosexuellas fixering vid minderåriga och att unga människor skulle förledas till homosexualitet. Vidare hade det diskuterats homosexuellas lämplighet att ta anställning inom försvaret. Man var rädd att homosexualiteten skulle inbjuda till utpressning som i sin tur skulle leda till att säkerhetsuppgifter skulle avslöjas. Dessa argument och andra typiska fall av diskriminering då arbetsgivare särbehandlat homosexuella på grund av deras sexuella läggning, ledde till att utredningen ansåg att åtgärder var behövliga.

Frågan var emellertid om det fanns tillräckliga skäl för att införa en lagstiftning som endast skulle avse särbehandling av homosexuella. Man fastslog att förhållandena på arbetsmarknaden enligt svensk rättstradition skall lösas av arbetsmarknadens parter och inte genom lag. Först när marknaden inte lyckas lösa sina problem eller om andra skäl kan föranleda det, skall lagstiftaren ingripa. Med anledning av detta ansåg utredningen det inte vara nödvändigt med en särskild lagstiftning. I stället föreslogs det att om lagstiftningen mot etnisk diskriminering i arbetslivet blev realitet så skulle den omfatta även diskriminering av homosexuella.¹⁷⁹

I propositionen anslöt man sig till förslaget om att det inte krävdes någon ny lagstiftning inom detta området då man ansåg att förhållandena på arbetsmarknaden borde lösas av arbetsmarknadens parter.¹⁸⁰ Frågan togs således upp vid remissbehandlingen av förbudet mot etnisk diskriminering

---

¹⁷⁸ Ds 1998:35, s 246ff

¹⁷⁹ SOU 1984:63, s 107f

¹⁸⁰ Prop 1986/87:124, s14

men förslaget avvisades p g a bristande utredning. En annan orsak till att avslaget, om än en positiv inställning, var att man ville avvakta utvecklingen inom området för registrerat partnerskap för homosexuella. Den sk Partnerskapskommitténs arbete resulterade i lag om registrering av partnerskap¹⁸¹ som trädde i kraft 1 januari 1995. Kommitténs arbete berörde inte frågan om diskriminering i arbetslivet men ställningstagandet i fråga om partnerskap ansåg ha en principiell betydelse om likabehandling.

1995 gav arbetsmarknadsutskottet ett tillkännagivande om behovet av att lagstifta mot diskriminering av homosexuella i arbetslivet. Utgångspunkten var att regeringen skulle överväga lagstiftningsfrågan mot bakgrund av de erfarenheter man fått genom annan antidiskrimineringslagstiftning.¹⁸²

Konstitutionsutskottet behandlade frågan och fastslog att det trots en ökad tolerans i samhället mot homosexuella fanns ett behov av lagstiftning som gav homosexuella ett särskilt skydd då de fortfarande var att anse som en utsatt grupp.¹⁸³

1994 infördes lag mot etnisk diskriminering, dock utan att omfatta homosexuella.¹⁸⁴ 1997 tillsatte regeringen en utredning om behovet av förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning, den sk SEDA-utredningen.

5.4.1 SEDA-utredningen

Utredningen börjar med att påpeka den ökade öppenheten och toleransen mot homo- och bisexuella från samhällets sida. Trots detta är homo- och bisexuella alltjämt en utsatt grupp då attityderna mot homosexualitet fortfarande till stor del är oförstående, avvaktande och avståndstagande. Utredningar visar att det finns en diskriminering i arbetslivet till följd av negativa attityder.¹⁸⁵

Det är svårt att statistiskt säkerställa förekomsten av diskriminering på arbetsplatsen. I den ovan nämnda homosexutredningen från 1984 kunde det konstateras att det förekom diskriminering i arbetslivet av homosexuella, dock inte i vilken omfattning. I stället såg man det som viktigt att man lagstiftade mot denna typ av diskriminering för att därigenom verkar mot de fördomar som homosexuella utsätts för och för att jämställa homosexuella med andra utsatta minoritetsgrupper.¹⁸⁶ Även de undersökningar som denna utredningen har företagit har visat att det faktiskt förekommer diskriminering i viss utsträckning, men inte att det skulle vara ett verkligt brännande problem. Trots en viss förbättring i de homosexuellas situation,

---

¹⁸¹ Lag (1994:1117) om registrerat partnerskap

¹⁸² SOU 1997:175, s 45ff

¹⁸³ 1995/96:KU8, s 12ff

¹⁸⁴ Lag (1994:134) mot etnisk diskriminering

¹⁸⁵ SOU 1997:175, s 9ff

¹⁸⁶ SOU 1984:63, s 70f

att det var svårt att avgöra utbredningen av diskrimineringen och att arbetsmarknadens parter inte fann något behov av lagstiftning, bedömde utredningen att där fortfarande finns behov för lagstiftning mot diskriminering av homosexuella på arbetsplatsen. Man tog huvudsakligen fasta på lagens principiella betydelse att ta ett tydligt avstånd från olika slag av fördomsfullt uppträdande på arbetsplatsen. Man underströk att den sexuella läggningen är en privatsak som saknar betydelse i arbetslivet.¹⁸⁷ Vidare talade man om den centrala del som arbetsplatsen spelar i en persons liv och att det därför är av största vikt att staten gör en kraftig markering. Man tittade på de åtgärder som man från statens håll vidtagit inom andra områden som diskriminering p g a etnisk tillhörighet. Här har man använt sig av möjligheterna att lagstifta och utredningen menade att det, för att motivera en skillnad i åtgärder, skulle krävas att behovet av skyddsregler för homosexuella var obefintligt.

Slutligen konstaterar man att den lagstiftning som fanns inte var tillräcklig och att inte heller tillräckligt intresse visats från fackligt håll.¹⁸⁸ På kort sikt ville man med lagen uppnå en möjlighet till ekonomisk kompensation och upprättelse, medan man på längre sikt önskade att lagen verkar normbildande och attitydpåverkande. Denna mer långsiktiga målsättning med lagen var den primära. Samtidigt sa man att det oaktat lagstiftning finns ett stort behov av information och upplysningar kring homosexualitet.¹⁸⁹

Det förslag som utredningen lade fram är att lagstifta mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning. Denna lagstiftning tar sikte endast på arbetsgivare. Med sexuell läggning avses homo-, bi- och heterosexuell läggning. Utanför lagens skydd faller t e x pedofili, exhibitionism, fetischism, nymfomanism, sado-masochism, tranvestism, transsexualitet och voyeurism. Det innebär att man lägger tyngdpunkten på den sexuella läggningen och inte olika sexuella beteenden.¹⁹⁰ Detta gör att en transsexuell person faller utanför just detta skydd då det betraktas som en könstillhörighet och inte sexuell läggning.¹⁹¹

Den avsedda diskrimineringen kan bestå i att homo- och bisexuella inte skall behandlas sämre än heterosexuella i arbetslivet p g a av sin sexuella läggning. Då skyddet omfattar även heterosexuella gäller självklart även det omvända. Skyddet skall omfatta såväl arbetssökande som arbetstagande. Det gäller vid anställning, befordran, förmåner, löner, arbetsvillkor, arbetsfördelning, uppsägningar, avsked mm. Kort sagt är arbetstagaren skyddad i alla situationer från anställningsintervjun tills dess att anställningen upphör.¹⁹² I de fall då en arbetstagare inte anställts eller inte befordrats skall det finnas en möjlighet för arbetstagaren att få uppgifter om

---

¹⁸⁷ SOU 1997:175, s 97f

¹⁸⁸ SOU 1997:175, s 98f

¹⁸⁹ SOU 1997:175, s 105ff

¹⁹⁰ SOU 1997:175, s 111ff

¹⁹¹ SOU 1997:175, s 117

¹⁹² SOU 1997:175, s 108ff

de meriter som den som blev anställd eller befordrad innehade. Detta för att kunna tillgodose sina rättigheter enligt denna lag.¹⁹³Lagen skall även ge en skyldighet för arbetsgivaren att ingripa mot trakasserier och mobbning på arbetsplatsen från övriga anställda. Anledningen till att man valt detta sätt att bekämpa trakasserier mellan arbetstagare, istället för att låta lagen omfatta även andra arbetstagares handlingar, är att detta inte skulle överensstämma med det arbetsrättsliga systemet i stort. Arbetsrätten tar sikte på förhållanden mellan arbetstagare och arbetsgivare och inte i något fall på förhållanden mellan arbetstagare. Det arbetsrättsliga avtalet som är grunden till alla rättigheter och skyldigheter har slutits mellan arbetstagaren och arbetsgivare, mellan arbetstagare finns inte motsvarande avtalsförhållande.¹⁹⁴Slutligen skall självklart en arbetstagare som anmält sin arbetsgivare åtnjuta skydd för eventuella repressalier från den som anmälts.¹⁹⁵

Diskrimineringen behöver ej ha skett med avsikt att skada arbets sökanden eller arbetstagaren. Det innebär att man varken kräver uppsåt eller oaktsamhet till gärningen. Detta ligger väl i linje med arbetsrätten och tillämpliga regler inom EG-rätten. Däremot måste arbetsgivaren haft vetskap om homosexualiteten. Diskrimineringen kan ske medvetet eller omedvetet, det viktiga är att resultatet och effekten av behandlingen är ett missgynnande i förhållande till andra. Här krävs ett orsakssamband mellan den sexuella läggningen och den diskriminerande gärningen. Däremot behöver inte den sexuella läggningen vara den ensamma orsaken till behandlingen utan det räcker att den är en av flera. Det homosexuella motivet behöver inte ens vara det primära. Ansvar utgår ej i de fall då arbetsgivare har en fullgod förklaring till sitt handlande.¹⁹⁶

En av de svåraste frågorna i utredningen om hur denna lag skall utformas är frågan om bevisning. Denna typen av frågor aktualiserades redan av Diskrimineringsutredningen då man införde lagen mot etnisk diskriminering i arbetslivet. Frågan var då hur en arbetstagare skulle kunna visa att han blivit förbigången p g a sitt etniska ursprung.¹⁹⁷En fråga som försvårar saker ytterligare när det gäller diskriminering p g a homosexualitet, är det faktum att den sexuella läggningen ofta inte syns på personen i fråga. Detta kan av naturliga skäl vara lättare då det handlar om diskriminering p g a etnisk tillhörighet. I frågan om vem som är homosexuell skall tolkningsföreträde ges till den som anser sig vara homosexuell, men lagen kan också åberopas av den som felaktigt uppfattats som homosexuell. Arbetstagaren kommer inte att behöva föra bevisning om att han är homosexuell. Bevisningen vad gäller frågan om diskriminering blir den svåra frågan. Här har man valt att följa EU-direktivet om bevisbörd i könsdiskrimineringsmål.¹⁹⁸ Här har man

---

¹⁹³ SOU 1997:175, s 139

¹⁹⁴ SOU 1997:175, s 133ff

¹⁹⁵ SOU 1997:175, s 140

¹⁹⁶ SOU 1997:175, s 117ff

¹⁹⁷ SOU 1984:63, s 105

¹⁹⁸ Bevisbördedirektivet 97/80/EG

en bevisprövning i två led. Arbetstagaren skall bevisa de objektiva omständigheterna och arbetsgivaren skall sedan lämna en förklaring till de förhållanden som arbetstagaren lyckats visa. Misslyckas arbetsgivaren med detta föreligger diskriminering. I båda fall krävs att man styrker omständigheterna och det har alltså ej ansetts finnas skäl för lättnad i bevisbörda.¹⁹⁹

5.4.2 Lagen om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning

Lagen om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning trädde i kraft den 1 maj 1999 och har utformats i all väsentlig del enligt SEDA-utredningens förslag.

I propositionen som följde på SEDA-utredningen valde man att sänka bevisbördan för arbetstagaren till att det är fullgott om han kan göra antagligt att han blivit diskriminerad. Däremot behöll man den delade bevisbördan, allt i enlighet med EG-direktivet om bevisbörda.²⁰⁰ Lagrådet föreslog under sin behandling av frågan att man direkt i lagtexten skulle ange hur bevisbördan skulle fördelas.²⁰¹ Detta förslag slog dock inte igenom i den slutliga utformningen av lagen.

Vidare diskuterades om man inte skall samordna all arbetsrättslig skyddslagstiftning vad gäller diskriminering. Regeringen betonar i denna fråga vikten av att man snarast lagstiftar inom området för diskriminering pga sexuell läggning och att man inte vill fördröja denna åtgärd genom att börja utreda på vilket sätt man skulle kunna samordna lagstiftningen. Däremot kan en sådan samordning komma att aktualiseras i ett senare skede.²⁰²

Genom lagen inrättas en ny ombudsman²⁰³ för att tillse att lagen efterlevs.²⁰⁴ Man har ansett det vara av stor vikt för den allmänna attitydförändringen hur väl lagen följs och respekteras. Av den anledningen har man sett det som nödvändigt att tillsynen omhändertas av en egen ombudsman, som skall ha en opinionsbildande och processförande roll. Den som anser sig vara utsatt för diskriminering p g a sin sexuella läggning skall kunna kontakta ombudsmannen för råd och stöd och ombudsmannen har då möjlighet att agera. Det finns även möjligheter att ta egna initiativ i fall som kommer till ombudsmannens kännedom.²⁰⁵ Man har även givit

---

Skall vara införlivat senast 1 januari 2001

¹⁹⁹ SOU 1997:175, s 140ff

²⁰⁰ Prop 1997/98:180, s 46ff

²⁰¹ Prop 1997/98:180, bilaga 5, s 100

²⁰² Prop 1997/98:180, s 18

²⁰³ För tillfället Hans Ytterberg

²⁰⁴ Lag om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning 16§

²⁰⁵ Prop 1997/98:180, s 57

ombudsmannen utökade befogenheter att arbeta mot diskriminering p g a sexuell läggning på andra områden i samhället än arbetslivet. Detta har skett genom en förordning vari man ger ombudsmannen närmare instruktioner för hans arbete.²⁰⁶

5.4.3 Europeiska unionen

Inom EG-rätten saknas direkta regler mot diskriminering i arbetslivet p g a sexuell läggning. Däremot har frågan behandlats i europaparlamentet och kommissionen i form av principiella uttalanden. Parlamentet uttalade i en resolution 1984 att det inom arbetslivet är omöjligt att blunda för den diskriminering som homosexuella utsätts för. Kommissionen antog en rekommendation 1992 om sexuella trakasserier i arbetslivet, där man uttalade bl a att homosexuella är särskilt sårbara när det gäller sexuella trakasserier. Vidare uttalade parlamentet 1994 i en resolution att medborgare skall behandlas lika inom EU oberoende av sexuell läggning. Samtliga dessa uttalanden är icke bindande utan endast programförklaringar.²⁰⁷

Även förbudet mot könsdiskriminering i art 119 i EG-fördraget är aktuellt i fråga om diskriminering av homosexuella. Det finns en möjlighet att detta område kommer att genomgå en utökning genom EG-rättslig praxis.

5.4.3.1 EG-domstolens praxis

EG-domstolen meddelade 1996 dom i ett mål²⁰⁸ där en transsexuell person påstod att han sagts upp från sitt arbete p g a att han underrättat sin arbetsgivare om att han skulle genomgå ett könsbyte. Han hävdade att han var offer för diskriminering p g a kön. Domstolen utför här en tolkning av likabehandlingsdirektivet 76/207/EEC, som bl a innehåller regler om att män och kvinnor skall behandlas på samma sätt i fråga om uppsägningsvillkor. Frågan var om uppsägning p g a att någon var transsexuell var diskriminering p g a kön. Domstolen konstaterar att likabehandlingsdirektivet vilar på en grundläggande gemenskapsrättslig princip om att män och kvinnor skall behandlas lika. Man fortsätter vidare med att denna princip inte kan inskränka sig till att avse diskriminering p g a att man tillhör endera kön. Slutsatsen blev att diskriminering p g a könsbyte mycket väl omfattades av direktivet då diskrimineringen huvudsakligen grundar sig på personens kön.²⁰⁹

---

²⁰⁶ Förordning med instruktion för ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, SFS 1999:170

²⁰⁷ SOU 1997:175, s 63

²⁰⁸ Mål C-13/94

²⁰⁹ SOU 1997:175, s 64f

1997 behandlades ett fall av EG-domstolen som rörde tolkningen och omfattningen av art 119 i EG-fördraget, likalönedirektivet 75/117/EEC och likabehandlingsdirektivet 76/207/EEC. Omständigheterna var att en kvinna som var anställd vid ett järnvägsbolag i England ansåg sig vara diskriminerad då hennes kvinnliga sambo inte fått åtnjuta samma förmåner på sin arbetsplats som andra heterosexuella makar och sambor. Hennes arbetsgivare ansåg inte att hon hade rätt till samma förmåner då hon levde i ett homosexuellt förhållande, något som inte omfattades av företagets avtal om rätt till reseförmåner. I avtalet var angivet att "Privilege tickets are granted for one common law opposite sex spouse of staff".²¹⁰Innebörden var att make eller sambo av motsatt kön kunde åtnjuta förmånerna.

Domstolen börjar med att konstatera att denna typ av förmåner faller under tillämpningen av art 119 och likalönedirektivet, däremot inte under likabehandlingsdirektivet. Nästa fråga blir om det skett en diskriminering. Den anställda kvinnan anförde att avslag i fråga om förmåner som baserar sig på sexuell orientering skall ses som diskriminering p g a kön och alltså omfattas av art 119. Kommissionen uttalade sig i frågan och sa att principiellt var det möjligt att diskriminering p g a homosexuell läggning kunde falla under begreppet diskriminering p g a kön, men att det i detta fall helt enkelt var så att käranden inte uppfyllde kravet på att leva med en make eller sambo av motsatt kön i den bemärkelsen som man oftast talar om i de flesta medlemsländers lagstiftning.²¹¹

Domstolen behandlar det flertal frågor som ställts av den nationella domstolen. Man konstaterar först att det inte rör sig om diskriminering direkt p g a kön då bestämmelserna tillämpas lika på homosexuella män och kvinnor.²¹²Nästa fråga är om man skall jämställa homosexuella förhållanden i alla avseenden med heterosexuella. Efter en genomgång av rätten inom gemenskapen finner man att man inte i alla fall jämställer dessa typer av förhållanden och därmed finns det inte någon skyldighet för en arbetsgivare att totalt jämställa homosexuella förhållanden med heterosexuella.²¹³Därefter diskuteras en utvidgning av tolkningen av art 119. Domstolen säger att en dylik tolkning vill man inte genomföra och konstaterar slutligen att art 119 icke omfattar diskriminering p g a sexuell orientering, men hänvisar samtidigt till den utvidgning som kan komma att ske genom art 6a i Amsterdamfördraget.²¹⁴

Noteras bör att generaladvokaten talat för att man skulle anse detta vara ett brott mot art 119, då han ansåg att det fanns ett krav på kön i det att sambon måste vara det motsatta könet enligt avtalet. Möjligheten till förmånen baserade sig både på den anställdes kön och dennes sambos kön. Ett sådant villkor hänförligt till kön har domstolen i mål C-13/94 uttalat skall falla

---

²¹⁰ Mål C-249/96, s 3

²¹¹ Mål C-249/96, s 7

²¹² Mål C-249/96, s 7

²¹³ Mål C-249/96, s 8

²¹⁴ Mål C-249/96, s 10

under art 119.²¹⁵ Som redan nämnt valde dock domstolen en annan linje för sitt beslut.

5.4.3.2 Amsterdamfördraget

I Amsterdam 1997 undertecknades Amserdamfördraget som ersatte det gällande Maastrichtfördraget som varit i kraft sedan 1993. Amserdamfördraget trädde i kraft i Sverige 1 maj 1999. En av nyheterna med Amsterdamfördraget var en utökning av den tredje pelaren och skapandet av ett område av frihet, säkerhet och rättvisa.²¹⁶ Inom detta område behandlas grundläggande fri- och rättigheter samt icke-diskriminering. Man har även utvidgat mandatet för rådet att bekämpa alla former av diskriminering genom att inför en ny artikel 6A. Enligt denna artikel har rådet kompetens att vidtaga nödvändiga åtgärder för att bekämpa all diskriminering grundad på kön, ras, etnisk tillhörighet, religion, handikapp, ålder och sexuell orientering.²¹⁷ Denna lagstiftningskompetens har dock inte direkt effekt vilket innebär att en medborgare i någon av medlemsstaterna inte kan stödja sig på denna reglering i sin nationella domstol.²¹⁸ Detta innebär att man kan ifrågasätta denna utvidgnings betydelse annat än på det principiella planet. Dock är det för tidigt att säga något om stadgandets fortsatta betydelse inom arbetet mot diskriminering pga sexuell orientering.

5.5 Europarådet och konventionen om mänskliga rättigheter

Konventionen om de mänskliga rättigheterna är sedan 1 januari 1995 svensk lag och ger i artikel 14 ett ganska omfattande förbud mot diskriminering. Det saknas däremot ett särskilt stadgande om förbud mot diskriminering p g a sexuell läggning, dock har problemet med diskriminering av homosexuella varit uppe till diskussion i en mängd olika sammanhang.

I europarådet tillsattes en undersökning inom social- och hälsoutsottet rörande omfattningen av diskrimineringen av homosexuella i medlemsländerna. Utskottet skulle även lägga fram ett förslag till resolution. Rapporten som utskottet kom med 1981 ledde till att man antog en resolution, vari man anmodade ministerutskottet, dvs det beslutande organet, att kräva att de länder som straffbelägger frivilliga homosexuella handlingar mellan vuxna, avskaffar dessa förbud.²¹⁹ Vidare anmodades ministerutskottet att rekommendera medlemsländerna att på olika sätt verka för förbättrade

---

²¹⁵ Generaladvokatens uttalande i Mål C-249/96, s 6f

²¹⁶ Art B i Amsterdamfördraget

²¹⁷ Van Raepenbusch, 1998, s 79

²¹⁸ Van Raepenbusch, 1998, s 351ff

²¹⁹ SOU 1984:63, s 51f

förhållanden för homosexuella i form av bl a avskaffande av register över homosexuella, tillförsäkrande av likvärdig behandling inom arbetslivet, motverka all tvångsbehandling för att ändra den sexuella inriktningen, tillförsäkra att homosexuella föräldrar inte mister vårdnaden eller umgängesrätten med sina barn och uppmärksamma homosexuellas förhållanden inom kriminalvården.²²⁰

Artikel 14 i Europakonventionen tar sikte på att de grundläggande friheterna så som rätten till liv, frihet, personlig säkerhet, offentliga fri- och rättigheter, ekonomiska och sociala rättigheter så som rätten till arbete, undervisning, deltagande i kulturlivet mm, skall kunna åtnjutas utan åtskillnad av något slag såsom kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt. Man har diskuterat om denna exemplifiering skulle utökas till att innefatta även sexuell inriktning. Dock röstades detta förslag ned i den rådgivande församlingen med motiveringen att artikel 14 redan omfattar sexuell läggning i den exemplifiering som gavs.²²¹ Däremot fastslog Europakommissionen för mänskliga rättigheter förra året att ett land, som tillämpar olika åldersgränser för sexuell umgänge för homosexuella och heterosexuella, begår ett brott mot artikel 14.²²² Europakonventionen har även i stort bidragit till att betona rätten till ett privatliv och en mer tolerant hållning har successivt kunnat märkas även i de länder som haft förbud mot homosexuella handlingar.²²³

Rätten till sexuella relationer har aktualiserats i ett par avgörande i Europadomstolen. I två fall från 50-talet, som riktade sig mot förbud mot homosexuella handlingar mellan män i Storbritannien och på Irland, ansåg två homosexuella män sig vara drabbade och klagade över brott mot artikel 8 i konventionen. Artikel 8 garanterar rätt till skydd för privat- och familjeliv, hem och korrespondens. Denna rätt kan endast inskränkas av offentlig myndighet om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet eller välfärd i övrigt. De två käranden hade visserligen inte blivit föremål för åtal eller annat myndighetsingripande, men lagen ansågs ändå vara ett fortlöpande ingrepp i deras privatliv. Frågan var om ingreppet från myndigheternas sida kunde motiveras med att det var i syfte att skydda moralen och andras fri- och rättigheter, dvs om undantaget i artikel 8:2 var tillämpligt. Domstolen uttalade att till skydd av andras fri- och rättigheter kan en stat tillerkännas viss frihet att inskränka rättigheterna artikel 8, men då det rörde sig om den mest intima delen av privatlivet och åtgärderna inte kunde anses stå i proportion till syftet, ansåg man detta vara ett brott mot artikel 8.²²⁴

---

²²⁰ Europarådets dokument 4755/81, SOU 1984:63, Bilaga 4, s 549

²²¹ SOU 1984:63, s 51f

²²² Svenska Dagbladet, 980722

²²³ Danelius, 1997, s 227

²²⁴ Danelius, 1997, s 227

Även frågan om transsexualitet har varit uppe till bedömning. Frågan i dessa fall handlade mestadels om tillerkännande av rättsverkningar av könsbyte som t ex byte av kön i folkbokföringen. Domstolen anförde här att det fortfarande inte fanns någon enhetlig lagstiftning inom medlemsländerna vad gäller könsbyte och att staterna därför måste tillerkännas viss frihet i frågan om rättsverkningarna. Domstolens hållning har dock ändrats något på senare tid och i ett fall har man ansett det vara ett brott mot artikel 8 att inte kunna ändra kön i folkbokföringen och inte heller kunna byta förnamn, då detta påverkade personens privatliv i mycket stor utsträckning. Ett annat fall rörde frågan om att tillerkännas registrering av faderskap. En man som tidigare varit kvinna ville åtnjuta föräldrarättigheter till ett barn som hans fru fött. Domstolen sa att varje stat skulle ha friheten att själv utforma regler rörande konstgjord befruktning och sammanfattningsvis ansåg domstolen att artikel 8 inte krävde att en stat skulle erkänna en person som far till ett barn, då han ej var barnets biologiske far.²²⁵

---

²²⁵ Danelius, 1997, s 228

6 Nordisk jämförelse med avseende på motsvarigheten till BrB 16 kap 8§

6.1 Norge

I den norska straffeloven §135a finner man motsvarigheten till det svenska stadgandet om hets mot folkgrupp.

Med böter eller fengsel inntil 2 år straffes den som ved uttalelse eller annen meddelelse som framsettes offentlig eller på annen måte spres blant allmennheten, ttruer, forhåner elelr utsetter for hat, forfølgelse eller ringeakt en person eller en gruppe av personer på grunn av deres trosbekjennelse, rase, hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse. Tilsvarende gjelder slike krenkelser overfor en person eller en gruppe på grunn av deres homofile legning, leveform eller orientering.

1961 kom det första stadgandet som gjorde det straffbart att offentligt håna, hetsa eller ringakta en folkgrupp, som karaktäriserades av en viss trosbekännelse, härstamning eller ursprung. Denna lag kom att genomgå en förändring, på samma sätt som den svenska, i samband med att Norge ratificerade FN-konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering 1970. Man utökade skyddet då det föregående lagstadgandet inte var tillräckligt.

Straffbestämmelsen omfattar yttringar som framställs offentligt eller på annat sätt sprids till allmänheten. ”Uttalelse” omfattar både skriftliga som muntliga uttalanden och med ”annen meddelelse” avses andra uttrycksformer än tal och skrift som t ex bilder eller symboliska handlingar. Att ett uttalande skall spridas offentligt innebär att privata samtal i slutna kretsar inte omfattas av lagen. Om man däremot avser att det privata samtalet på något sätt skall spridas till allmänheten t ex som vid en intervju, skall detta inrymmas i lagen. Vad man menar med begreppet offentligt, kan man utläsa ur §7 där det finns en legaldefinition.²²⁶

Vid tolkningen av §135a skall hänsyn tas till yttrandefriheten i grundlagen. Vid tillkomsten av nämnda lagrum var tanken inte att på ett väsentligt sätt inskränka den grundlagsskyddade yttrandefriheten och det finns fortfarande ett ganska stort utrymme för vilka uttalanden som tillåts. Det är främst när uttalanden blir präglade av hets som de utan tvekan faller under lagens

---

²²⁶ Bratholm och Matningsdal, s 183f

tillämpningsområde. Tanken är inte heller att uttalanden om religion, kritik eller diskussion kring förhållanden i andra länder eller invandrapolitik skall innefattas i lagen, även om de kan uppfattas som negativa uttalanden.²²⁷ Det är inte tillräckligt med negativa uttalanden för straffbarhet, utan det måste röra sig om ett form av hånande eller missaktning. Dessutom krävs att verkningarna har en viss styrka dvs att verkningarna är av kvalificerad art. Precis som i den svenska lagstiftningen är man noga med att inte hindra saklig kritik och att inte inskränka yttrandefriheten i allt för stor omfattning. Högsta domstolen har i sin praxis använt §135a med stor försiktighet och måttlighet.²²⁸

6.1.1 Skydd av homosexuella §135a 1 st 2 mening

Genom en lagändring 1981 utökades skyddet i §135a till att omfatta även homosexuella som minoritetsgrupp.²²⁹

1975 gavs det sk Straffelovrådet i uppdrag att utreda huruvida man behövde införa ett särskilt straffrättsligt skydd för homosexuella. Orsaken till detta uppdrag var bl a att man genomfört en lagändring 1972, som innebar att det inte längre var kriminaliserat med sexuellt umgänge mellan män.²³⁰ Man sa att diskriminering av homosexuella förekommer, men att det inte klart hade utretts i vilken omfattning och vilken karaktär denna diskriminering hade. Vad som däremot var klarlagt var att den dåvarande lagstiftning inte på ett tillfredsställande sätt kunde skydda de homosexuella mot den typ av diskriminering som de utsattes för och att man dessutom befarade att denna diskriminering kunde komma att öka i takt med att fler homosexuella vågade leva öppet med sin homosexualitet.²³¹

Utredningen började med att behandla den gällande lagstiftningen som fanns till skydd för homosexuella. Homosexuella skyddas på samma sätt som alla människor av straffbestämmelser som ärekränkning, förtal, förolämpning mm. Man underströk dock att dessa bestämmelser inte omfattar grupper av personer utan endast är till för att skydda individer. Även inom civilrätten finns skyddsregler som självklart omfattar även homosexuella, som t ex skydd mot oskälig uppsägning eller olik behandling inom det offentlighetsliga området. Vidare konstateras att det inte heller i övriga Norden fanns särskilda bestämmelser till skydd av homosexuella.²³²

Straffelovrådets förslag började med att avfärda förslaget om att införa en helt ny straffbestämmelse till skydd av homosexuella. I stället var man enig

---

²²⁷ Se som exempel 84/1359 som redovisas i 6.1.1.1

²²⁸ Bratholm och Matningsdal, s 184f

²²⁹ Lag av 8 maj 1981 nr 14

Noteras bör att homosexualitet var kriminaliserat i Norge fram till 1972

²³⁰ Upphävt genom lag 21 april 1972 nr 18

²³¹ Ot prp nr 29, s 3

²³² Ot prp nr 29, s 6f

om att det alternativ som stod till buds var att utvidga de redan existerande straffbestämmelserna. Vidare var man överens om att straffbudet skulle omfatta homo- och bisexuella men inte transsexuella och inte heller transvestiter. Inte heller sexuella beteendeformer som pedofili, nekrofil eller tidelag skulle skyddas av bestämmelsen. Orsaken till detta var att man inte fann annan skillnad mellan homosexuella och heterosexuella än att deras känslor riktar sig till personer av samma kön. I de andra fallen som transsexualitet och transvetism handlar det huvudsakligen om identitetsfrågor och i fråga om de andra sexuellt avvikande beteendena är de enligt norsk lag kriminliserade.²³³

Man framhävde också vikten av att respektera och skydda yttrande- och tryckfriheten i förhållande till denna utvidgning av straffbudet. Visserligen är yttrande- och tryckfriheten inte obegränsad men det är viktigt att man vid diskussionen huruvida man skall utvidga ett straffbud eller ej, i först hand studerar dess verkningar för grundlagen och de konventionen som Norge tillträtt. Den allmänna utgångspunkten måste vara att en begränsning får ske endast i de fall det är nödvändigt för att värna om andra samhälleliga intressen. Slutligen blir det en kriminalpolitisk fråga om vilka värden som väger tyngst.²³⁴

I den slutliga frågan om man skulle införa straffbestämmelser till skydd för homosexuella var man inte överens i Straffelovsrådet. De argument som anfördes mot en utvidgning var att ett utpekande av de homosexuella som grupp skulle orsaka en ökad aggressivitet och att de homosexuella som grupp skiljer sig markant från de andra grupper som skyddas av §135a, då man inte kan jämställa nedsättande värderingar om människor på deras homosexualitet med de fall då orsaken är ras eller nationalitet. Man tog även upp andra minoritetsgrupper som inte har något skydd i lagen som t ex alkoholister, sinnessjuka och även kvinnor och ifrågasatte varför homosexuella skulle ha ett skydd när dessa andra grupper ej innefattades i lagen. Ett tungt vägande argument var även det faktum att en viss inskränkning måste ske i yttrandefriheten.

De medlemmar av rådet som var för en utökning av straffbudet framförde som argument att det trots allt var utrett att homosexuella var en utsatt grupp med behov av skydd. De kränkande uttalanden som ofta drabbar homosexuella har ofta sin grund i stereotypa föreställningar om homosexuellas egenskaper som t ex översexualitet, förgripande på minderåriga, lata etc. Man blir utsatt för kränkningar på sin livssituation, vilken man inte kan göra något åt. Vad gäller straffbestämmelsens förhållande till yttrandefriheten förespråkade man att praxis skulle tillämpa §135a snävt vilket skulle göra ingreppet i yttrandefriheten marginellt.²³⁵

---

²³³ Ot prp nr 29, s 3-5, 8

²³⁴ Ot prp nr 29, s 7

²³⁵ Ot prp nr 29, s 8

Justitiedepartementet anslöt sig till den del av rådet som förespråkade en utvidgning av straffbudet och anförde att kränkning av homosexuella var något man inte kunde acceptera. Genom att införa denna straffbestämmelse ger samhället en principiell hållning i denna fråga. Symbolfunktionen av lagstiftningen skulle kunna medföra att det blir lättare för homosexuella att leva öppet med sin homosexualitet. Man tog upp till diskussion de argument som anförts mot en utvidgning. I fråga om jämförelsen med andra minoritetsgrupper som t ex alkoholister och sinnessjuka sade man att man inom dessa områden hade en betydligt större kunskap om gruppernas utsatthet och behov, vilket medför att fördomarna mot dessa grupper är mindre än mot homosexuella. Dessa grupper åtnjuter även en större sympati hos allmänheten. I fråga om gruppen kvinnor avfärdades detta argument med att kvinnor inte tillhörde en minoritetsgrupp och att man därför bäst skulle angripa detta problem på ett annat sätt. Justitiedepartementet instämde i att det var av stor vikt att bevara yttrandefriheten men ansåg att detta krav kunde tillgodoses genom att man tillämpade praxis restriktivt och då det endast var kränkningar av kvalificerad karaktär som omfattades av lagen. Under dessa förhållanden såg inte justitiedepartementet att en utvidgning av straffbudet skulle kränka den norska grundlagen och ej heller de åtaganden man gjort internationellt.²³⁶

Resultatet blev att man utvidgade straffbudet till att omfatta personer eller grupp av personer som utsätts på grund av sin homosexuella läggning, levnadssätt eller orientering. Med levnadssätt innefattas det som sammanhänger med homosexualitet och med begreppet orientering har man velat utvidga bestämmelsen så långt möjligt.²³⁷

Slutligen bör nämnas att man i den norska Straffeloven §349a även har en motsvarighet till BrB 16 kap 9§ om olaga diskriminering till skydd för homosexuella. Denna bestämmelse utvidgades till att omfatta homosexuella i samband med utvidgningen av §135a.

6.1.1.1 Norsk Retstidende 84/1359

Högsta domstolen har i ett avgörande givit vägledning om gränsdragningen mellan §135a 1 st 2 men och religionsfriheten. Omständigheterna var att man i Oslo Fullevangeliske Kirkes närradiosändning uttalade följande: ”Så vil vi gjerne oppfordre alle de kristne - de som vikelig tror på Gud å bryte denne djevelske makten som homofili representerer i dette land. Og vi vil også be om at alle som representerer denne åndsretning blir fjernet fra ledende stillinger i landet vårt” Därefter bad man: ”Himmelske far vi ber i Kristi navn at vi skal bryte denne djevelske makt i Norges land som homofilien representerer...og vi ber også konkret at alle de mennesker som er involvert i dette, som selv også oppfordrer andre til å gjøre som dem og

---

²³⁶ Ot prp nr 29, s 11-14

²³⁷ Norsk Karnov, 1996, not 884, s 98

som også er i ledende stillinger at du skal fjerne dem i fra deres ledende stillinger både i det politiske liv og ellers i samfunnet vårt.”²³⁸

Man fastslog først att religionsfriheten hade en stark position i norsk lag och i Norges internationella förpliktelser. Man underströk också att det var av vikt att använda §135a restriktivt.²³⁹ Man sa vidare att direkta citat ur Bibeln eller skrifttolkning inte omfattades av förbuden i §135a. Därefter delade man upp uttalandet i radioprogrammet i två delar. Den första omfattade allt utom den direkta uppmaningen att homosexuella skulle avskärmats från ledande positioner. Till denna del fann man det falla under religionsfriheten och alltså utanför tillämpningen av §135a. Man tyckte att det hade en för stark anknytning till den traditionella kristna terminologin. Den återstående delen däremot ansågs kunna orsaka stora skador och man tyckte även att tillåta ett dylikt uttalande skulle harmoniera dåligt med reglerna i §349a, som förbjuder diskriminering i arbetslivet. Utifrån dessa argument fann man det strida mot §135a.²⁴⁰

Man ser i detta avgörande att man mycket långt värnar om de grundläggande friheterna, även i de fall då det skadar och kränker grupper av personer. Visserligen dömde man till brott enligt §135a, men det var efter att många gånger pekat på att religionsfriheten är mycket vitt omfattande och det avgörande var den delen av uttalandet som omfattade uppmaningen att inte låta homosexuella inta ledande poster.

6.1.2 Skydd av homosexuella mot diskriminering i arbetslivet

I Norge finns ingen motsvarighet till den danska och svenska civillagstiftningen som förbjuder diskriminering i arbetslivet p g a sexuell orientering. Den norska arbetsrätten ger arbetsgivaren fria händer att anställa på det sätt han finner lämpligast. Uppsägningar kan dock endast ske på saklig grund, vilket inte torde innefatta sexuell läggning.²⁴¹

6.2 Danmark

Den danska motsvarigheten till stadgandet om hets mot folkgrupp finner man i Straffelovens §266b.

”Den , der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, fohånes eller nedvaeridiges på grund af sin race, hudfarve,

---

²³⁸ Mål 84/1359, s 1359f

²³⁹ Mål 84/1359, s 1364

²⁴⁰ Mål 84/1359, s 1365

²⁴¹ SOU 1997:175, s 68

nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering, straffes med böde, haefte eller faengsel indtil 2 år.”

§266b infördes i den danska Straffeloven 1939 p g a de med då förekommande förföljelserna p g a ras, trosbekännelse mm. Liksom den svenska och norska lagstiftningen kom stadgandet att ändras i samband med att Danmark anslöt sig till FN-konventionen om avskaffande av all form av rasdiskriminering 1971. Ändringarna bestod i såväl den kriminaliserade handlingen som gruppen som skyddades.²⁴²

Straffbudet omfattar uttalanden och annat meddelande, dvs både i skriftlig form, muntlig form och andra uttryckssätt som bilder. Nedvärderandet kan ske genom uttryck för ringaktning eller förlöjligande. Det krävs också att uttalandet har en viss grovhet. Däremot omfattar inte straffbudet saklig kritik eller diskussion och inte heller privata samtal som inte når en vidare krets. Uttalandet måste slutligen rikta sig mot en grupp av personer. Uttalanden som riktar sig mot en enskild individ faller under övriga straffbestämmelser som förolämpning och förtal.²⁴³

6.2.1 Skydd av homosexuella §266b

Införandet av skydd för sexuell orientering skedde 1987. Med begreppet sexuell orientering skall förstås en persons sexuella beteende och inställning, i den utsträckning det är lagligt. Man vill med andra ord inte inskränka det område av sexuellt beteende som skall anses olagligt som t ex sex med minderåriga, pedofili mm. Man har lånat begreppet sexuell orientering av både engelskan och franskan där det återfinns som ”sexual orientation” och ”orientation sexuelle”. I dessa språk har begreppet en klarare innebörd och med en direkt översättning skulle det bli könsmässig orientering. Med detta begrepp ser man klart att vad som avses är människors dragning till olika kön dvs hetro-, homo- och bisexualitet . I begreppet sexuell orientering, som lagen använder i dag, kan även beteenden som transvestism och sado/masochism innefattas. Dock har lagen i praxis använts med betydelsen könsmässig orientering.

6.2.1.1 Vestre Landsrets domme U 1990 636

Bakgrunden i detta fall var ett uttalande i en politisk debatt genom sk läsarbrev i ”Ringköping Amts Dagblad” och ”Kristeligt Dagblad” som löd: ”Hvor laenge må man kalde en tyv kriminel? Er en homofil ikke en slags tyv? Stjaeler han ickke sin naestes aere og måske hans liv ved at udnytte ham og måske påføre ham AIDS?” och ”Homosex er den aekleste form for hor”.

---

²⁴² Greve, 1997, s 329

²⁴³ Greve, 1997, s 330

Underinstansen börjar med att påpeka betydelsen av yttrandefriheten genom att ta upp den ändring av straffbudet till fördel för yttrandefriheten som skedde 1971. Därefter påpekas att uttalanden av mindre grovhet skall falla utanför lagens tillämpningsområde. Inte heller direkta citat ur Bibeln eller återgivande av bibliska skrifter skulle omfattas. Man konstaterade att de uttalanden som gjorts kanske inte höll tillräcklig vetenskaplig kvalitet för att direkt kunna kallas för saklig debatt, men att det i yttrandefrihetens namn är viktigt att alla människor får delta i debatter, oavsett deras förmåga till saklig formulering. Underrätten friade den tilltalade. Överrätten däremot tog fasta på att man har gjort en avvägning mellan skyddet för minoritetsgrupper och yttrandefriheten och fann den tilltalade skyldig. Man sa att uttalandena klart stred mot §266b och att den tilltalade måste varit medveten om detta. Vidare kunde inte uttalandena karaktäriseras som mindre grova och inte heller som ett led i den sakliga debatten.²⁴⁴

6.2.2 Skydd av homosexuella mot diskriminering i arbetslivet

I den danska grundlagen finner man skydd mot godtycklig diskriminering som omfattar diskriminering i offentlig verksamhet. I lagen mot särbehandling i arbetslivet²⁴⁵ förbjuds diskriminering på grund av ras, färg, religion, politisk åskådning eller nationalitet, socialt eller etniskt ursprung samt sexuell orientering. Skyddet för homosexuella i denna lag har tillkommit för att uppnå samstämmighet med andra lagar så som straffelovens §266b och förvaltningsloven.

Antidiskrimineringslagen har samma tillämpningsområde som straffelovens §266b och samma skyddsobjekt, dvs all form av laglig sexuell orientering. Det innebär att homosexuella inte är de enda som skyddas utan även transvestiter. Diskrimineringsförbudet skyddar arbetssökande och arbetstagare vid anställning, uppsägning, förflyttning, omplacering och lönevillkor. Den som anses kränkt enligt denna lag har rätt till skadestånd. Slutligen kan lagen avtalas bort genom kollektivavtal.²⁴⁶

---

²⁴⁴ Mål U 1990 636, s 639f

²⁴⁵ 1996 års lov om förbud mod forskelsebehandling på arbejdsmarkedet

²⁴⁶ SOU 1997:175, s 67f

7 Diskussion rörande utvidgandet av hets mot folkgrupp till att omfatta homosexuella

Under senare år har det inom den svenska lagstiftningen vidtagits åtgärder för att på olika sätt stärka de homosexuellas situation. De mest framträdande åtgärderna inom detta område är, som redogjort för ovan, lagändringar i form av ett fjärde stycke i BrB 16 kap 9§ där olaga diskriminering även omfattar homosexuella, införandet av förolämpning under allmänt åtal i BrB 5 kap 5§ 2st 4p och straffskärpningsstadgandet i BrB 29 kap 2§ 7p som möjliggör straffskärpning då brott begåtts med motivet att offret var homosexuell. Slutligen har det införts en lag om förbud av diskriminering på arbetsplatsen p g a sexuell läggning varigenom man även instiftat en homosexombudsman som skall arbeta mot diskriminering av homosexuella.

Man har vidare på en mängd olika sätt från myndigheters håll försökt arbeta för att förbättra situationen för homosexuella. Folkhälsoinstitutet har erhållit regeringens uppdrag att tillvarata homosexuellas rättigheter och motarbeta diskriminering. Man har på det hela taget insett behovet av ökad information om homosexualitet och kraftiga avståndstaganden från de fördomar som fortfarande finns i samhället.

En diskussion som uppkommit många gånger under årens lopp är frågan om man kan utvidga BrB 16 kap 8§, hets mot folkgrupp, till att skydda även homosexuella. Många argument har framförts för och emot och det är under rådande lagstiftning helt klart att det inte går att innefatta homosexuella i det existerande stadgandet. Däremot har man tillsatt en kommitté med uppdraget att b l a utreda frågan om att straffbelägga hets mot homosexuella.²⁴⁷I denna kommittés arbete ingår också att närmare utreda de grundläggande fri-och rättigheter som kan komma att beröras av en eventuell utvidgning av stadgandet om hets mot folkgrupp, en fråga som under de senaste åren varit den stora stötestenen i denna diskussion. Denna kommitté beräknas lämna rapport först i oktober 2000.

7.1 Frågans tidigare behandling

---

²⁴⁷ Dir 1998:66

Då man på 1940-talet införde lagstiftning mot hets mot folkgrupp hade man ingen tanke på att detta stagdande skulle omfatta även gruppen homosexuella. Med tiden har denna reglering genomgått ett antal förändringar, dock är det fortfarande tillåtet att hetsa mot homosexuella. Homosexutredningen föreslog redan 1984²⁴⁸ att hets mot homosexuella skulle förbjudas. Detta avvisades dock av regeringen²⁴⁹ vars beslut stöddes av socialutskottet.²⁵⁰ Därefter har frågan varit uppe till behandling ett flertal gånger och hittills alltid avvisats.²⁵¹ Men det har även hörts många positivt inställda förslag och åsikter i frågan och som tidigare nämnts är förslaget uppe till granskning igen. Här nedan kommer de argument som framförts att redovisas och till viss del analyseras.

7.1.1 Argument som framförts mot en utvidgning av BrB 16 kap 8§

I proposition 1986/87:124 som berör homosexuellas situation i samhället tar man upp vikten av att man bryter tystnaden kring homosexualitet, de sociala tabun som finns och det nästan indirekta förbud mot homosexualitet som samhället ställer upp. Man konstaterar vidare att en förutsättning för förändring är att samhället bidrar i kampen mot diskrimineringen av homosexuella bl a genom lagstiftning, information, undervisning och samhällsdebatt. I frågan om att utöka straffstadgandet hets mot folkgrupp är man däremot negativ. En ändring av BrB 16:8 till att omfatta även homosexuella skulle kräva en motsvarande ändring i TF för att få genomslagskraft även i tryckta skrifter. En dylik ändring i grundlagen kräver att den är påkallad av påtagliga behov. Detta skulle gälla i särskilt hög grad då det handlar om tryckfriheten som sedan länge varit starkt skyddad i Sverige. Detta starka intresse i form av skydd för tryckfriheten, tillsammans med att man inte ansåg det vara tillräckligt utrett i vilken omfattning det faktiskt förekom kränkningar av homosexuella i tryckta skrifter, ledde till att man avslog förslaget. Man tillade även att det skulle vara svårt att överblicka de konsekvenser som en dylik lagstiftning skulle ge samt att det kunde tänkas drabba olika religiösa framställningar och bidra till en konflikt mellan de homosexuella och samhället i övrigt.²⁵²

Socialutskottet tog fasta på problemet med avsaknad av tillräcklig utredning i frågan om förekomsten av kränkning av homosexuella i tryckta skrifter och därmed behovet att ändra i TF. Man instämde även i de farhågor som man tagit upp i propositionen om att lagstiftningen skulle ha svåröverskådliga konsekvenser, bidra till konflikt mellan homosexuella och samhället i övrigt samt drabba vissa religiösa framställningar. Däremot framfördes önskemål

---

²⁴⁸ SOU 1984:63

²⁴⁹ Prop 1986/87:124

²⁵⁰ 1986/87:SoU31

²⁵¹ 1992/93:KU2

²⁵² Prop 1986/87:124, s 34f

om att regeringen skyndsamt skulle utreda frågan om förekomsten av yttranden som kan liknas vid hets mot folkgrupp och i sådana fall återkomma till riksdagen med lagförslag.²⁵³ Om detta innebär att utskottet principiellt ställer sig positivt till en utvidgning, om frågan om omfattningen av homosexuellas utsatthet kan besvaras på ett tillfredsställande sätt, är svårt att säga.

Även konstitutionsutskottet betonade behovet av att värna om tryckfriheten och att det skulle krävas särskilt starka skäl för att göra en grundlagsändring just i fråga om tryckfriheten. Vikten av en religiös och politisk debatt lyftes fram och man säger att det är av vikt att finna den rätta avvägningen mellan yttrandefrihetsintressena och etniska gruppers skydd mot nedsättande omdömen. De straffbestämmelser som finns till skydd för minoritetsgrupper får inte hindra en allmänna debatten i frågor rörande dessa grupper. Samma torde gälla det fall att skyddsobjektet skulle utökas från etniska grupper till att även innefatta homosexuella. I denna avvägning mellan yttrandefrihetsintresset och skilda gruppers behov av skydd finner utskottet att det saknas tillräckligt behov att utvidga förbudet mot hets mot folkgrupp till att omfatta även homosexuella.²⁵⁴

Då frågan åter igen togs upp efter att ett flertal motioner begärt en utvidgning av lagrummet hets mot folkgrupp, kom konstitutionsutskottet till samma slutsats. Åter igen talar man om vikten av att skydda tryckfriheten, som dessutom nyligen förstärkts av yttrandefrihetsgrundlagen. Förutom att instämna i allt det tidigare sagda i diskussionen framförs en oro över att homosexuella skulle utpekas som en speciell grupp i samhället på ett sätt som de inte önskar.²⁵⁵

Ett år senare togs frågan om utvidgning av straffstadgandet hets mot folkgrupp upp på nytt. Utgångspunkten var att man fördömer alla former av nedsättande former av uttalanden om homosexuella men därefter konstaterar att det i lagstiftningen finns tillräckliga medel för att komma åt sådana uttalanden om homosexuella som individer. Man hänvisar då till bestämmelserna i brottsbalken om förolämpning, uppvigling och olaga diskriminering. Vidare påpekar man vikten av att polis och åklagare effektivt och kraftfullt agerar mot denna typ av brottslighet och man uppmärksammar den särskilda straffskärpningsbestämmelsen i BrB. Men vad gäller utsträckningen av brottet hets mot folkgrupp ställer man sig som sagt negativ och hänvisar till det tidigare i utredningen sagda om betydelsen av tryck- och yttrandefriheten, samt oron över att homosexuella skulle utpekas som en speciell grupp i samhället.²⁵⁶

Det senaste bidraget till diskussionen finner man i det uppdrag som givits åt den kommitté som bl a skall utreda en eventuell utvidgning av hets mot

---

²⁵³ SoU 1986/87:31, s 8f

²⁵⁴ 1992/93:KU2, s 26f

²⁵⁵ 1993/94:KU2, s 9f

²⁵⁶ 1995/96:KU8, s 8f

folkgrupp till att innefatta homosexuella. Här redogörs till viss del för de problem som tidigare i frågans utredning framförts mot en sådan utvidgning. Man säger att man tidigare avvisat förslagen med hänvisning till att man inte velat inskränka tryckfriheten i den utsträckning som skulle krävas. Man framför vidare att man genom detta inte ansett homosexuella vara en mindre skyddsvärd grupp än de folkgrupper som redan skyddas av stadgandet hets mot folkgrupp. Istället lyfter man fram andra faktorer som kan anföras mot en dylik kriminalisering och talar då om att gränsdragningsvårigheterna skulle öka jämfört med nuvarande stadgandets utformning. Det skulle kunna ifrågasättas hur en eventuell kriminalisering förhåller sig mot omdömen som inte uttryckligen tar sikte på homosexuella som grupp utan snarare på homosexualitet som företeelse. Det skulle även finnas en risk att ett förbud hindrar en öppen debatt om homosexuella och därmed konservera problematiken. Vad kommittén slutligen finner vara lämpligt återstår att se, men man anser att en mer systematisk och noggrann inventering av skälen, som talar mot en kriminalisering, är behövlig.²⁵⁷

7.1.2 Argument som framförts för en utvidgning av BrB 16 kap 8§

I Homosexutredningen från 1984 framgår det att den faktiska utsattheten och diskrimineringen av homosexuella är svår att kartlägga och man vågar inte utgå ifrån att den är särskilt utbredd. Trots detta och trots att man inte anser att fiendtligheten mot homosexuella når samma omfattning som tidigare, är det fortfarande av vikt att homosexuella får ett särskilt skydd. Man ser homosexuella som en särskilt utsatt grupp då den möter lite sympati och förståelse i samhället i övrigt. Angrepp mot homosexuella mötes sällan av häftiga motreaktioner så som angrepp mot andra grupper, utan snarare med avståndstagande och tystnad. En orsak till detta kan vara rädsla för att uppfattas som homosexuell själv eller en känsla av att homosexualitet strider mot den traditionella sexualmoralen. Utredningen fastslår att ett sätt att erkänna homosexualitet som en del av samhället kan vara att införa lagstiftning som omfattar homosexuella. Detta skulle på lång sikt kunna utrota fördomar och samhället skulle härigenom markera att homosexuella är likvärdiga människor.

Man utgår alltså i sitt resonemang från tanken att olika minoritetsgrupper och individer tillhörande olika minoritetsgrupper är i behov av särskilt skydd och att det är samhällets uppgift att erbjuda detta skydd. BrB 16:8 har till uppgift att skydda minoritetsgrupper genom att man kan ingripa mot vissa uttalanden och beteenden som annars förblir straffria. Mot bakgrund av behovet att skydda homosexuella i form av utsatt minoritetsgrupp, föreslår utredningen att man utökar skyddsobjektet till att omfatta även homosexuella och att den nödvändigt efterföljande ändringen i TF sker. Man

---

²⁵⁷ Dir 1998:66, s 435f

vill jämställa gruppen homosexuella med de grupper som nu räknas upp i denna reglering. Det innebär att man inte önskar ändra den straffbelagda gärningen då man inte funnit det motiverat att föreslå ett längre gående skydd för homosexuella än andra minoritetsgrupper.²⁵⁸ Genom detta vill man markera att det inte finns någon skillnad mellan gruppen homosexuella och andra grupper som redan omfattas av lagstadgandet, de är varken mer eller mindre skyddsvärda.

Frågan om den nödvändiga inskränkningen i TF behandlas mycket kort och man betonar att behovet av att på ett sakligt sätt kunna debattera inom området måste tillgodoses. Detta även i det fall då någon framför åsikter som väsentligt skiljer sig från de värderingar om homosexuella som utredningen antagit.²⁵⁹ Det innebär att man inte önskar någon ändring i gränsdragningen mellan tillåtna och otillåtna gärningar i förhållande till redan existerande reglering.

Efter att frågan tagits upp i Homosexutredningen, har förslaget att utöka straffstadgandet hets mot folkgrupp till att omfatta även homosexuella, dykt upp i ett antal motioner. Man tar upp frågan om man genom att utvidga straffbudet skulle vara tvungen att även inskränka på motsvarande sätt i tryckfriheten. Att skyddet för tryckfriheten är stort och att eventuella inskränkningar skall ske med stor restriktivitet råder det ingen tvekan om. Däremot påpekar man att man gjort en avvägning mellan skydd mot framställning som innefattar hot eller missaktning och tryckfriheten i fråga om anspelningar på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse, och då funnit skyddet av minoritetsgruppen väga tyngre. Att en liknande avvägning i fråga om anspelningar på homosexualitet inte skulle ge samma resultat ter sig inte självklart.²⁶⁰

I en av motionerna drar man klara paralleller mellan det våld som har sin grund i rasistisk och främlingsfientlig propaganda och det våld som homosexuella utsätts för. Det ökade våldet i samhället har till stor del kommit att drabba de homosexuella och för att förhindra det måste det tas lika kraftiga tag mot denna typ av våld, som mot det rasistiska och främlingsfientliga våldet. Samhället måste visa samma konsekventa inställning till alla minoritetsgrupper i samhället. Man anför att det därmed skulle vara naturligt att utvidga förbudet mot hets mot folkgrupp till att omfatta även homosexuella.²⁶¹

Kopplingen mellan hets mot etniska minoriteter och homosexuella togs även upp i flera senare motioner, där man talade om att det inte sällan är samma grupper som sprider hets mot båda grupperna. Mot bakgrund av detta ter det sig anmärkningsvärt att hets mot folkgrupp inte omfattar även homosexuella. Man anför som exempel en händelse i Göteborg 1990, där en

---

²⁵⁸ SOU 1984:63, s 70ff

²⁵⁹ SOU 1984:63, s 72

²⁶⁰ Motion 1986/87:So155

²⁶¹ Motion 1991/92:K424

besökare på en RFSL restaurang mördades och en svensk nazistledare i samband med detta sade att mordet var att betrakta som rengöring. Om detta hade gällt en person av etnisk minoritet hade detta varit åtalbart med hänvisning till tryckfrihetsförordningen.²⁶² Andra exempel på att våldet mot homosexuella ofta har nazistiska förtecken togs upp. Man nämnde även en publikation, "Siege - tidskrift för ökat våld mot homosexuella", som gav tips om hur man på det mest effektiva sätt kan trakassera homosexuella och var man enklast kan träffa homosexuella män som man kan misshandla och råna. Ett ytterligare exempel på hur tätt sammankopplat hets mot homosexuella är med hets mot andra folkgrupper är den sk "Lex Åberg" som redan på 40-talet infördes som hetsförbud. Namnet kom av Einar Åberg, som på 40-talet var en känd och mycket aktiv antisemit. Han hetsade judar och spred antihomosexuell propaganda bl a genom att kalla homosexuella för sexjudar. När så lagstiftningen mot hets mot folkgrupp infördes, och därmed ersatte den sk "Lex Åberg", kom den aldrig att omfatta homosexuella.²⁶³

Argumentet att det är samma grupperingar som sprider rasistisk propaganda och hetsar homosexuella har tagits upp även av den nyligen tillsatta kommittén som skall utreda bl a förslaget om utvidgning av hets mot folkgrupp. Man säger att indirekt kan sådant hets leda till ökat våld mot homosexuella på ett sådant sätt att det inte kommer att omfattas av straffstadgandet uppvigling och därför förblir straffritt.²⁶⁴

Arbetsgruppen, med uppgift att motverka och förebygga rasistiskt våld, har även behandlat frågan om en utvidgning av förbudet mot hets mot folkgrupp, trots att det inte innefattas i uppdraget som sådant. Man delar uppfattningen att det krävs mycket starka skäl att inskränka tryck- och yttrandefriheten men att det under rådande omständigheter föreligger skäl för erforderliga ändringar. Detta till trots att man inte har några säkra uppgifter beträffande omfattningen på homosexuell utsatthet. Arbetsgruppen hänför sig till uppgifter som givits i säkerhetspolisens redovisning över homofoba inslag samt pilotstudien bland homosexuella i Stockholm som gjorts för Folkhälsoinstitutets räkning. Trots att stor försiktighet är påkallad vid tolkning av de resultat som framkommit i dessa studier finner arbetsgruppen att det finns ett oacceptabelt stort antal anmälningar av brott som riktats mot homosexuella pga deras homosexuella läggning. I pilotstudien, vilken inte gjordes i syfte att diskutera frågan om utvidgningen av förbudet mot hets mot folkgrupp, gjorde respondenterna en klar koppling mellan det hot, hat och våld som de utsattes för och det faktum att det saknades lagskydd inom detta område. Arbetsgruppen lyfter även fram problemet med att homofobi utgör en grundläggande beståndsdel i den nationalsocialistiska och rasideologiska föreställningsvärlden. Agitation och förföljelse mot homosexuella är ett vanligt förekommande inslag i dessa

---

²⁶² Motion 1992/93:K410

²⁶³ Motion 1992/93:Ju834

²⁶⁴ Dir 1998:66, s 435f

ideologier. Homofobin är starkt kopplad till idén om de moraliska fienderna, det vill säga att homosexuella förgiftar den ariska rasen. De utslag av förföljelse som drabbar homosexuella hade, om de riktats mot den grupp av personer som skyddas av förbudet mot hets mot folkgrupp, kunnat medföra ansvar. Då ansvar inte i dessa situationer drabbar den som trakasserar homosexuella kan den homofoba agitationen riskera att bli mer brutaliserad än i de fall då den riktas mot en skyddad grupp. Genom att skilja mellan de grupper som skyddas av förbudet mot hets mot folkgrupp och homosexuella, riskerar man även att homosexuella inte anses utsatta för rasideologiska angrepp, trots att de sedan länge varit de medvetna måltavlorna för rasideologiska grupperingar.

Sammanfattningsvis anser arbetsgruppen, mot bakgrund av det anförda, det vara välmotiverat att inskränka tryck- och yttrandefriheten på nödvändigt sätt, för att tillförsäkra homosexuella samma skydd som andra minoritetsgrupper i samhället. Argumentet att homosexuella inte vill bli utpekade som grupp genom lagstiftning, avfärdar man genom att det enligt uppgift finns en stor önskan om lagändring bland de homo- och bisexuella. Att homosexuella inte skulle kunna ses som en enhetlig folkgrupp finner man inte vara ett problem. Det de har gemensamt är den sexuella läggningen och det är just denna läggning som föranleder de angrepp mot vilka man eftersträvar ett skydd.²⁶⁵

7.1.3 Avslutande personliga kommentarer

7.1.3.1 Tryckfriheten som skyddsintresse

Den mest naturliga utgångspunkten vad gäller de avslutande kommentarerna är att se på argumentet att det ej anses vara tillräckligt motiverat med ett utökat skydd för homosexuella, då detta kräver att vi inskränker tryckfriheten så att BrB och TF korrelerar. Detta argument är det som framförts mest ihärdigt från de håll som motsätter sig en utvidgning av hets mot folkgrupp. Nödvändigheten av inskränkningen i tryckfriheten ifrågasätts inte, frågan är istället om den kan anses befogad.

I den svenska rättskulturen finns ett starkt skydd för tryckfriheten. Det krävs mycket noga överväganden vid en eventuell ändring av grundlagen. Grundlagen skall, förutom att tillförsäkra oss grundläggande fri- och rättigheter, också stå för kontinuitet och rättssäkerhet. Det är därför av stor vikt att man vid införandet av ändringar i grundlagen fäster stor uppmärksamhet vid dessa faktorer. Det är vidare av vikt att det finns en stor politisk enighet bakom ett beslut om ändring. Å andra sidan är inte grundlagen oföränderlig, utan det finns möjligheter att ändra i grundlagen, såväl som annan lagstiftning, om än med ett annat förfarande. Även här

---

²⁶⁵ Ds 1998:35, s 230ff

finns det ett rättsideologiskt ställningstagande. Det är nödvändigt att man i ett samhälle har möjlighet att anpassa sig efter den förändrande utvecklingen. Stabilitet och kontinuitet får inte förväxlas med brister på lyhördhet beträffande utveckling i samhället. Det måste för att tillgodose samhällets behov finnas anpassningsmöjligheter annars förlorar lagen, och på samma sätt grundlagen, sin funktion som verktyg. Detta för oss fram till en avvägning mellan två intressen som båda till sin karaktär har ett stort skyddsvärde. Frågan har hittills avgjorts genom att tryckfriheten har fått det självklara företrädet framför intresset att skydda homosexuella från utsatthet och trakasserier. Att detta är den självklara utgången är tveksamt.

Den kommitté som regeringen nyligen tillsatt för att utreda bl a frågan om utvidgning av hets mot folkgrupp uttalade, att de tidigare avvisningarna av förslaget, med hänvisning till skyddet för tryckfriheten, inte skulle tolkas som att man finner homosexuella mindre skyddsvärda än de folkgrupper som i dag skyddas av lagen. I stället pekade man på andra faktorer som anförts mot en kriminalisering. Detta uttalande finner jag vara något märkligt.

I den utredning av frågan som fört oss fram till var vi står idag, har det som starkast argument framförts att man finner skyddet för tryckfriheten stå högre än intresset att utvidga BrB. Denna frågeställning är på intet sätt ny, då vi har lagstiftning som förbjuder hets mot folkgrupp och ett motsvarande förbud i grundlagen. Det innebär att man vid ett flertal tillfällen tidigare realiserat konflikten mellan skyddsintresset för tryckfriheten och skyddet mot hets mot folkgrupper. Ända sedan man införde skyddet mot hets mot folkgrupp har det klart framgått att det är samhällets självklara skyldighet att skydda människor av annat ursprung eller med annan trostillhörighet mot angrepp riktat mot dem av just den anledningen att de tillhör en annan folkgrupp. Då Sverige tillträdde FN-konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering förstärktes detta ställningstagandet ytterligare.²⁶⁶

Det har under åren därefter skett ett antal ändringar av förbudet mot hets mot folkgrupp. Däribland har man valt att utöka skyddet till att omfatta även grupper som invandrare och utlänningar, detta trots att dessa inte kan inordnas under begreppet folkgrupper. Denna ändring skedde mot bakgrund av ett ökat samhällsproblem i form av ökad invandrarfientlighet. I förarbetena till denna lagändring talade man om att man väljer att skydda grupper p g a till exempel deras trostillhörighet och inte p g a till exempel social ställning för att detta är egenskaper man inte själv väljer. Vidare är det egenskaper som har en avgörande betydelse för utformningen av en människas identitet, vilket gör de i detta avseende än mer skyddsvärda.²⁶⁷ Uttryck för missaktning som bygger på identitetsbestämningen invandrare är lika kränkande som att mer precist angripa en nationalitet eller tro. Att det saknades definition av begreppet invandrare eller utlänning saknade

---

²⁶⁶ SOU 1981:38, s 62

²⁶⁷ SOU 1981:38, s18

betydelse.²⁶⁸ Man valde mot bakgrund av detta resonemang att utöka skyddet mot hets mot folkgrupp att omfatta även grupper av personer som invandrare. I samband med denna utvidgning skedde en motsvarande inskränkning av tryckfriheten med tillhörande diskussion om var gränsdragningen skulle ske. Man fann det vara viktigare att invandrare fick ett fullgott skydd mot hets och man såg inte att en inskränkning i tryckfriheten skulle förhindra en öppen debatt. Det pekades på vikten att bevara en möjlighet till åsiktsyttringar i fråga om samhällets invandrings-, invandrar-, och minoritetspolitik.²⁶⁹

I samband med utökandet av förbudet mot hets mot folkgrupp till att omfatta även invandrare har man gjort en avvägning och funnit intresset för att skydda minoritetsgrupper starkare än skyddet för tryckfriheten. Motsvarande avvägning har skett i fråga om skyddet för homosexuella och man har där gång efter annan funnit tryckfriheten väga tyngre. Att då påstå att man därigenom inte finner homosexuella mindre skyddsvärda än andra minoritetsgrupper, är ett argument som saknar hållbarhet.

Jag skulle istället vilja hålla med de som talar för att det inte finns någon avgörande skillnad mellan skyddsintresset för homosexuella och andra redan skyddade minoritetsgrupper, och att man även i detta fall borde låta detta intresse väga tyngre än tryckfriheten. Den utsatthet som homosexuella drabbas av är till sin karaktär likartad den utsatthet som andra grupper får utstå. Den hänför sig till personliga drag som är en stor och viktig del av individen och som man inte har en möjlighet att välja. Att trakasseras på sin sexuella läggning måste vara lika svårt och påfrestande som att trakasseras för t ex sin hudfärg, då det är egenskaper som skapar en identitet hos människan.

Vidare finner hets mot etniska grupper och hets mot homosexuella oftast sin grund i liknande ideologier, nämligen den nationalsocialistiska och rasideologiska föreställningsvärlden. Det finns en stark koppling mellan hets mot minoriteter och homosexuella, en koppling som får sin grund i tankar om att den rena rasen på olika sätt förorenas av de moraliska fienderna. Uttryck som att homosexualitet är ett judiskt påfund borde vara ett tillräckligt klargörande exempel på denna gemensamma grund till förakt. Även om en stor del av förföljelsen av etniska minoriteter och homosexuella har en gemensam grund tar den sig ibland olika uttryck. Orsaken till detta är att det enligt BrB och TF är ett brott att uttala sig nedsättande om olika etniska eller religiösa grupper medan det är fullt tillåtet att på detta sätt trakassera homosexuella. Som exempel kan nämnas publikationen ”Siege - tidskrift för ökat våld mot homosexuella”, där bara titeln kan få en att undra hur en skrift som denna kan vara laglig. Avsaknaden av förbud leder till att den homofoba agitationen blir grövre och mer aggressiv än den rasfientliga. Det har från Säkerhetspolisens håll framförts oro, att det i takt med att

---

²⁶⁸ SOU 1981:38, s 57

²⁶⁹ SOU 1981:38, s 63ff

området för förföljelse på grund av etniskt eller religiös tillhörighet kriminaliseras, kommer att ske en ökning av våldet mot homosexuella. Denna oro har också framförts som ett argument från den nyligen tillsatta utredningskommittén. Då aggressiviteten och hatet hos dessa organisationer har gemensam ideologi i fråga om homosexuella som i fråga om andra minoriteter, är det inte en omöjlig tanke att man genom att ändra målgrupp finner andra, hittills lagliga sätt att kanalisera sitt hat. Den senaste tidens ökade våld från dessa organisationers håll har på nytt väckt liv i debatten om man skall förbjuda nazistiska organisationer och på vilka andra sätt man snarast skall ta upp kampen mot den rasistiska brottsligheten. Debatten förs inte endast inom de lagstiftande organen utan har blivit en folklig angelägenhet där man visar sitt missnöje genom upprepade folkaktioner. Denna debatt är dock fortfarande tyst i fråga om samma gruppers våld mot homosexuella, vilket är högst otillfredsställande. Genom att tillåta denna form av aggressivitet gentemot homosexuella och genom att inte utöka den nyväckta debatten till att omfatta även våld mot homosexuella, ökar man homosexuellas risk för utsatthet. Vidare leder detta även på det ideologiska planet till en skiljelinje mellan orsakerna till hets mot homosexuella och hets mot folkgrupp, något som enligt mig kan verka försvårande i det framtida arbetet mot homosexuellas utsatthet. Genom att ta utgångspunkt i att det rasideologiska hatet tar många uttryck kan man bekämpa det med rätt medel.

7.1.3.1.1 Lösningen i Danmark och Norge

I både Danmark och Norge har man, som tidigare angivits, utvidgat förbudet mot hets mot folkgrupp till att omfatta även homosexuella. Diskussionen om huruvida det fanns ett tillräckligt skyddsintresse för att inskränka tryckfriheten, föregick självklart även denna lagstiftning. I den slutliga avvägningen fann man skyddsintresset för homosexuella väga tyngre, dock var man noga med att poängtera att förbudet skulle tillämpas med stor restriktivitet och med beaktande av tryckfrihetens betydelse. Detta framgick med tydlighet i ett norskt rättsfall, vilket redogjorts för ovan i 6.1.1.1. Här aktualiserades frågan om religionsfrihet och yttrandefriheten i fråga om religiösa uttalanden. Visserligen ansågs den tilltalade ha begått brott mot förbudet mot hets mot folkgrupp, men det framgick klart i domen att man givit religionsfriheten och yttrandefriheten stor betydelse.

Ett liknade fall, även det behandlat ovan under 6.2.1.1, visar att man har samma inställning till valet mellan skyddsintresen även i Danmark. Även här lyfter domstolen fram betydelsen av att det är viktigt att det fortfarande finns en öppen och saklig debatt inom det berörda området. Man behandlar också vikten av religionsfrihet och att uttalanden hämtade ur Bibeln eller på annat sätt återgivna ut heliga skrifter, skall tillåtas.

Då man självklart behandlat frågan om inskränkningen i tryckfriheten i samband med att man utvidgat förbudet mot hets mot folkgrupp, har man inte låtit detta bli ett avgörande problem. Man har ansett att den öppna debatten har kunnat bevaras på ett tillfredsställande sätt. De argument som

framförts i Sverige mot en utvidgning, som har vilat på rädslan för att det kunde tänkas drabba olika religiösa framställningar, tycker jag härmed förlorar mycket av sin betydelse. Det går att finna en rimlig avvägning där alla intressen kan tillvaratas och där vi fortfarande kan ha en öppen debatt. Till den delen, att det är av yttersta vikt att vi kan bevara en öppen debatt i fråga om homosexualitet och homosexuella, instämmer jag helt med kritikerna. Det är det enda sätt vi på lång sikt kan bekämpa de fördomar som lever sig kvar i samhället. Förändringar kan ej ske enbart genom lagstiftning. Fortfarande måste det viktigaste vara att få ut information i samhället om vad homosexualitet är och hur det är att leva som homosexuell. På det viset kan även samhället stödja den som väljer att leva som öppet homosexuell, en rättighet lika självklar som att leva som öppet heterosexuell.

7.1.3.2 Homosexuella som folkgrupp

I de förslag som förts fram för ett utvidgat skydd av homosexuella har man inte velat införa ny lagstiftning och inte heller utvidga den straffbelagda gärningen, utan endast utvidga skyddsobjektet i det redan existerande förbudet mot hets mot folkgrupp. Detta innebär att man inte funnit det motiverat att införa ett längre gående skydd av homosexuella än andra minoritetsgrupper utan endast velat likställa homosexuella med dessa grupper.

En lagteknisk fråga som då av naturliga skäl aktualiserats, är om man kan innefatta de homosexuella i begreppet folkgrupp. Detta är en fråga som har många likheter med den fråga som aktualiserades i samband med att man utökade skyddsobjektet till att omfatta även invandrare och utlänningar. Dessa grupper hade innan man ändrade lagen inte ansetts innefattas i begreppet folkgrupp, då man definierade folkgrupp som personer av samma nationalitet eller med relativt enhetligt kulturmönster.²⁷⁰ Denna definition utsattes för kritik då man ansåg att det var av större vikt att man inriktade sig på skyddet av de personer som utsattes för en viss kränkning, snarare än begreppsbildning. Invandrare är utsatta för samma typ av angrepp och av samma grupper som de folkgrupper som lagens ord omfattar och skall därför innefattas i lagens skydd.

Detta resonemang kan tillämpas även på homosexuella, då de utsätts för samma typ av angrepp och av samma grupper som de personer som redan skyddas av lagen. En ändring i lagen skulle vara motiverad av samma skäl som den ändring som företogs då man innefattade invandrare i lagens skyddsobjekt. Gruppen homosexuella är enhetlig i samma avseende som invandrare. Man uppfyller visserligen inte kravet på enhetlighet i fråga om kulturmönster, nationalitet eller ras men däremot i fråga om den egenskap som orsakar gruppens utsatthet, nämligen i fråga om sexualitet.

Alternativet att låta rättspraxis eller lagtolkning innefatta homosexuella i

---

²⁷⁰ SOU 1981:38, s 53

förbudet är inte aktuellt. Det är, som jag tidigare nämnt, av största normbildande vikt att homosexuella uttryckligen nämns som skyddsobjekt i lagen. Vidare är det enligt legalitetsprincipen viktigt att lagtexter på straffrättens område uppfyller alla krav på tydlighet och klarhet. Det skall av lagtexten kunna utläsas vad som innefattas i straffbudet.

I Danmark och Norge har man löst problemet genom att i lagen ange att den som utsätter en grupp av personer för någon form av kränkning bl a på grund av deras sexuella orientering, skall straffas. Här har man valt att inte använda begreppet folkgrupp överhuvudtaget. Ett annat alternativ skulle kunna vara att lösa problemet genom att införa homosexuella som en pedang till den redan existerande paragrafen. Liknande lösning finns i lagen om partnerskap och lagen om homosexuella sambor.

Slutligen skall här även tas upp det argument mot en utvidgning som vilar på en oro för att homosexuella skulle utpekade som grupp och som avvikande i samhället, genom att de innefattades i skyddet mot hets mot folkgrupp. Detta argument är, enligt mig, helt grundlöst. Snarare är situationen den omvända. Förbudet mot hets mot folkgrupp har sin historiska förankring i den ideologi som vänder sig mot tre grupper i samhället, personer med en viss trostillhörighet som judar, personer med viss hudfärg som mörkhyade och slutligen homosexuella. Att lagstifta för att skydda två av dessa tre grupper kan snarare tolkas som ett utpekande av den tredje. Genom att inte innefatta homosexuella i det skyddsvärda objektet utpekade de som på något sätt annorlunda och mindre skyddsvärda än de grupper som innefattas.

7.1.3.3 Utredningar om omfattningen av homosexuellas utsatthet

Ett ständigt återkommande argument som framförts mot att man skall utvidga förbudet mot hets mot folkgrupp är att det inte tillräckligt klart utretts ett behov. Det innebär att man inte med tillräckligt stor säkerhet kunnat fastställa att det förekommer en utsatthet bland homosexuella, som därmed hade motiverat en inskränkning i yttrandefriheten.

I samband med att man lagstiftat mot diskriminering i arbetslivet p g a sexuell läggning har man utrett frågan om diskrimineringens förekomst. Man har där kommit fram till att det är svårt att fastställa den exakta omfattningen av diskrimineringen då den ofta tar dolda och sofistikerade uttryck. Man har även beaktat det faktum att det inom detta område finns stora problem med mörkertal då det med stor sannolikhet förekommer en omfattande diskriminering som aldrig synliggörs p g a rädsla för olika repressalier. Slutligen har man även tagit hänsyn till att diskriminering p g a sexuell läggning förutsätter att den sexuella läggningen är öppen. Då en stor del av de homosexuella inte vågar leva öppet med sin sexualitet kommer undersökningens resultat även på denna punkt vara missvisande. Denna brist i undersökningars tillförlitlighet har man dock valt att bortse från. Man säger att det under alla förhållanden förekommer en diskriminering och att det

redan där är motiverat att lagstiftaren vidtar åtgärder.

Självklart är situationen något annorlunda när det handlar om att inskränka en av grundlagen skyddad rättighet. Här kan man inte nöja sig med att konstatera att det existerar en utsatthet bland homosexuella men att man inte känner till dess utsträckning och därför inte har möjlighet att bedöma behovet av lagstiftning. Det har under den tid som frågan diskuterats ständigt efterlysts en noggrannare och mer omfattande utredning av utbredningen av homosexuellas utsatthet. Det känns som att det är ett enkelt sätt att inte behöva ta ställning i en svår fråga, samtidigt som man inte avfärdar problemet fullständigt. Frågan är dock om det inte i dag är tillräckligt påvisat att det föreligger ett stort behov av insatser från samhällets sida, i fråga om de homosexuellas rättigheter till skydd.

Det har i Sverige och i övriga Norden företagits ett antal olika undersökningar om homosexuellas levnadsvillkor och däribland deras utsatthet för brott. I samtliga dessa varnar man för de problem som uppstår då man undersöker en grupp med stora mörkertal. Samtidigt måste man fråga sig när man känner sig nöjd med den information man fått fram för att därmed kunna fatta ett beslut. I den senaste av dessa undersökningarna i Sverige, författad av Eva Tiby vid kriminologiska institutionen i Stockholm, fastslås det att en fjärdedel av undersökningsunderlaget har blivit utsatta för allt från trakasserier till fysiskt våld, att viktimiseringen har en hög grad av upprepning, att rädslan bland homosexuella är stor och att det påverkar deras sätt att leva i mycket hög grad. Om denna undersökning tillsammans med de tidigare undersökningarna som företagits på området är tillräckliga, kan jag inte uttala mig om. Däremot kan jag peka på att det är dags att vinkla diskussionen från att det saknas tillräckligt underlag för att fatta beslut i denna fråga, till att försöka fatta ett beslut utifrån det underlag man har eller införskaffa den information man finner nödvändig. Att fortsätta säga att man inte har tillräcklig kunskap inom området är inte längre ett hållbart argument.

7.1.3.4 Övrig lagstiftnings otillräcklighet

Det har framförts att det saknas ett behov som tillräckligt motiverar en inskränkning i tryckfriheten då det i den övriga lagstiftningen finns tillräckliga medel för att bekämpa denna typ av brottslighet. Den lagstiftning man närmast tänker på är bestämmelserna i BrB om förolämpning, uppvigling, olaga diskriminering samt straffskärpningsbestämmelsen. Sedan 1 maj i år finns även lagen mot diskriminering i arbetslivet pga sexuell läggning. Ingen av dessa ger det skyddet som man skulle kunna uppnå genom att utvidga förbudet mot hets mot folkgrupp. Om man tar det exempel som jag tidigare använt mig av med publikationen "Siege - ökat våld mot homosexuella", så är den trots den existerande lagstiftningen laglig. Kan man då säga att den existerande lagstiftningen är tillfredsställande?

På en punkt är jag villig att hålla med dem som är kritiska mot en utvidgning då de anser att den existerande lagstiftningen är tillräcklig. Det är i frågan om vikten av att polis och åklagare använder den lagstiftning som finns, för att bekämpa brott där motivet är en persons sexuella läggning. Som jag tidigare nämnt har det sk straffskärpningsstadgandet i BrB inte använts en enda gång, i fråga om homosexuella, under den tid som lagen varit i kraft. Detta kan inte annat än tyda på att det funnits tillfällen då man lämpligen kunnat använda sig av denna möjlighet, men av någon anledning låtit bli. Detta framstår som än mer klart i relation till de antal brott som homosexuella berättar om. Självklart har inte alla dessa brott kommit till polisens kännedom och självklart är det inte alltid möjligt att bevisa motiven till brotten, men trots allt framstår det som anmärkningsvärt att denna möjlighet inte använts en enda gång på dryga fyra år. I stället har det vid ett tillfälle varit fråga om till viss del förmildrande omständigheter att en man, med uttalade nazistiska sympatier, blivit provocerad när han blivit antastad av en homosexuell och därefter berövat honom livet med 64 knivhugg. Således saknas inte hållpunkter för att den existerande rättstillämpningen inte är tillfredsställande.

7.1.3.5 Gränsdragningssvårigheter

En naturlig och berättigad fråga som aktualiseras då man talar om ny lagstiftning är gränsdragningen mot vad som skall anses vara kriminellt.

De gränsdragningssvårigheter som man har lyft fram i detta fall har varit hur man skall förhålla sig till uttalanden om homosexualitet som företeelse snarare än homosexuella som grupp. Detta sammanhänger med viljan att fortfarande bevara en öppen debatt om homosexualitet, en debatt som även måste kunna innehålla åsikter från de som ställer sig negativa till en ny lagstiftning.

Jag har svårt att se varför denna gräsdragningsproblem skulle vara svårare än de gränsdragningsproblem man i dag ställs inför när det gäller hets mot t ex etniska minoriteter. Det är i dag tillåtet och önskvärt att vi i samhället har en öppen och kritisk debatt om t ex invandrapolitik. Gränsen mellan den sakliga debatten och angrepp på en folkgrupp kan i dessa fall bli hårfin och problemet löses från fall till fall. Istället för att konfrontera dessa problem och förlita sig på att rättsväsendet löser dem, har man valt att helt låta bli att ge domstolarna de verktyg de behöver i dessa situationer. Detta är inte en tillfredsställande lösning i en situation där behovet av åtgärder gör sig allt mer påmint.

Vad gäller gränsdragningssvårigheter i fråga om vem lagen skall omfatta torde inte heller det orsaka större problem. Om lagen som syfte har att skydda homo- och bisexuella, innefattas inte i detta pedofili, sex med minderåriga eller andra sexuellt avvikande beteenden, vare sig de begås av homo- eller heterosexuella. I fråga om vem som skall anses vara homo- eller

bisexuell har man i den övriga lagstiftningen som rör diskriminering av homosexuella nöjt sig med att offret får definiera sig själv som tillhörande denna grupp av personer. I lagen om förbud mot diskriminering i arbetslivet p g a sexuell läggning behöver den som påstår sig ha blivit diskriminerad inte föra bevisning om sin sexuella läggning. Även i de fall då en person inte definierar sig som homo- eller bisexuell omfattas han av lagens skydd om han utsatts för diskriminering med motivet att han tros vara homo- eller bisexuell. På det viset minskar man betydelsen av definitionen av sexualitet till att i stället koncentrera sig på det brottsliga beteendet. En liknande lösning skulle vara önskvärd även i det fall man beslutar sig för att utvidga förbudet mot hets mot folkgrupp.

7.1.3.6 Personligt ställningstagande

Sammanfattningsvis vill jag framföra mitt personliga ställningstagande i frågan och på så vis summera de ovan angivna kommentarerna.

Det har under den senare tiden företagits ett antal lagändringar som visar på ett ökat intresse att se homosexuella som önskvärda skyddsobjekt. Som tydligast exempel finner vi lagen om förbud mot diskriminering i arbetslivet p g a sexuell läggning som trädde i kraft 1 maj i år. Denna lag bygger i all väsentlighet på den motsvarande lagen mot diskriminering p g a etnisk tillhörighet som vid det här laget varit i kraft ett antal år. Som andra exempel har vi straffskärpningsstadgandet, reglerna om olaga diskriminering i BrB och möjligheterna till allmänt åtal för förolämpning p g a sexualitet. I alla dessa lagar jämför man gruppen homosexuella med etniska minoriteter och personer med viss trostillhörighet. Man ser dem alla som minoritetsgrupper med lika skyddsvärde och syftet bakom dessa lagar har uttryckligen varit just att ge grupperna ett likvärdigt skydd. Denna utveckling inom det legala området har åtföljts, eller orsakats av, ett ökat intresse i samhället för en ökad förståelse av det homosexuella levnadssättet. För att för en stund inte rikta uppsatsens uppmärksamhet på problemområden, så kan man konstatera att det i dag är lättare att leva som öppet homosexuell än det har varit tidigare. Alla undersökningar som företagits under senare tid visar på att samhället uppvisar en mer tolerant attityd mot homosexuella, kanske speciellt i storstäderna. Bögar går ut i TV och säger att ”vi skall sluta tycka synd om dem då det roligt att vara bög”.²⁷¹ Dock förekommer det fortfarande att homosexuella trakasseras, misshandlas och tom mördas av den enda anledning att de har en homosexuell läggning. Det innebär att de åtgärder som vidtagits och de steg vi tagit framåt inte är tillräckliga. För mig ter det sig mot bakgrund av de lagstiftningsändringar som skett, och där man valt att innefatta homosexuella i de skyddade minoritetsgrupperna, som mest naturligt att jämföra homosexuella med andra minoritetsgrupper, även i fråga om hets mot folkgrupp.

Detta framstår som än mer klart när man väljer att se på bakgrunden och

---

²⁷¹ Svart eller vitt, 991019

orsaken till förföljelsen av homosexuella. Det hat som riktas mot homosexuella sägs till stor del grunda sig i samma hat som möter andra minoritetsgrupper. Ett hat som under senaste tid tagit mycket våldsamma uttryck och som börjar bli okontrollerbart för staten. Efter den senaste tids våldsdåd mot poliser, journalister, politiker och vanliga människor, har diskussionen om hur de nazistiska organisationerna skall bekämpas väckts till liv. Man diskuterar ett förbud mot nazistiska organisationer och vikten av att alla i sin vardag bemöter rasideologiska argument med det motstånd som de förtjänar. Man har tagit till styrkeord i form av att demokratin i Sverige är hotat. Det är viktigt att man i denna diskussion aktualiserar behovet av ett utökat skydd för homosexuella och att man öppet tar upp och berör det samband som det nu så uppmärksammade våldet har med våldet mot homosexuella. Den nyväckta debatten har till viss del lyckats med att föra fram även detta argument,²⁷² men ytterligare fokus och uppmärksamhet krävs. Att angripa de utslag som det nationalsocialistiska våldet får som olika och skilda företeelser tror jag är en felaktig väg. Det hot som dessa grupper utgör har allt för länge underskattats och det är nu dags att man angriper det i alla dess former.

Det är med andra ord med stor förväntan och förhoppning som jag emotser vad den nyligen tillsatta kommittén²⁷³ kommer fram till för slutsats. Efter samtal med Homombudsmannen,²⁷⁴ Hans Ytterberg, som i sin tur haft kontakt med kommitténs representanter, framgår det att kommittén ställer sig positiv till en utvidgning av straffstadgandet. Problemen tas på allvar och man har som målsättning att på allvar behandla och utreda frågan på ett slutligen tillfredsställande sätt. Dock skall ännu en gång påpekas att det slutliga beskedet förväntas komma först i oktober 2000.

Ett problem som aktualiseras i samband med kommitténs arbete är det antal mycket svåra frågor som man tilldelats att utreda. Däribland är frågan om utvidgning av förbudet mot hets mot folkgrupp endast en liten del. Med tanke på kommitténs stora arbetsbelastning kan det tänkas att det kommer att bli förseningar med kommitténs slutliga rapport. Det skulle orsaka stora problem i frågan om utvidgningen av förbudet mot hets mot folkgrupp som kräver en grundlagsändring. Det ligger i sakens natur att detta i sig är mycket tidskrävande och att det därmed är påkallat att kommittén vid den eventualiteten att det sker en försening, kommer med ett delbetänkande i denna fråga.

---

²⁷² Svenska Dagbladet, 991028

²⁷³ Dir 1998:66

²⁷⁴ Telefonsamtal med Hans Ytterberg, 991020

Källförteckning

Offentligt tryck

Motion 1986/87:So151	De homosexuellas situation i samhället
Motion 1986/87:So155	De homosexuellas situation i samhället
Motion 1986/87:So156	De homosexuellas situation i samhället
Motion 1991/92:K424	Homosexuellas rättigheter
Motion 1992/93:K410	Hets mot folkgrupp
Motion 1992/93:Ju834	Hets och våld mot homosexuella
Bet. JuU1980/81:36	Om brottet hets mot folkgrupp
Bet. SoU1986/97:31	Om de homosexuellas situation i samhället
Bet. KU1987/88:36	Omändringar i Tryckfrihetsförordningen m,m
Bet. 1988:1127	Homosexuelles vilkår
1992/93:KU2	Fri och rättigheter m,m
1993/94:KU2	Vissa yttrandefrihetsfrågor
1995/96:KU8	Fri och rättigheter
Ds 1998:35	Rasistiskt och främlingsfientligt våld
Dir. 1998:66	Brottslighet med anknytning till vissa organisationer, m.m.
SOU 1968:68	Lagstiftning mot rasdiskriminering
SOU 1981:38	Om hets mot folkgrupp
SOU 1984:63	Homosexuella och samhället
SOU 1998:40	Brottsoffer
SOU 1997:175	Förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning
Prop 1986/87:151	Om ändringar i Tryckfrihetsförordningen m,m
Prop 1986/87:124	Om de homosexuellas situation i samhället
Prop 1993/94:101	Åtgärder mot rasistisk brottslighet och etnisk diskriminering i arbetslivet
Prop 1997/98:180	Lag om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning

Offentligt tryck, Norge

Ot prp nr 29, 1980-81	Om lov om endringer i staffeloven § 135a og § 349a
-----------------------	--

Litteratur

- Andersson, A För manligheten - en studie av våldet mot lesbiska och bögar. C-uppsats, Sociologiska Institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg, 1995
- Andreasson, Martin Öppenhet och motstånd. Om homosexuella i massmedia 1990-1994, Folkhälsoinstitutet, Trelleborg, 1996
- Aronsson Lena Hets mot folkgrupp, olaga diskriminering - hur handlägger våra myndigheter dessa brott idag? Uppsats vid Pedagogiska Institutionen, Stockholms Universitet, Stockholm 1991
- Blom Birgitta,
Eriksson Anders,
Ramberg Jan och
Sjöberg Magnus KARNOV, Svensk lagsamling med kommentarer, Stockholm, 1998
- Bratholm Anders och
Matningsdal Magnus Straffeloven med kommentarer, Oslo, 1995
- Brinck Bertil Straffrätt. Grundläggande lärobok i allmän straffrätt enligt brottsbalken, Umeå 1993
- Danelius Hans Mänskliga rättigheter i europeisk praxis En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, Stockholm 1997
- Engström Maria Hets mot folkgrupp, Uppsats vid Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg 1997
- von Eyben Bo,
Pederson Jan och
Nörsgaard Jörgen KARNOV, Köpenhamn, 1998
- Greve Vagn, Kommenteret straffelov, Köpenhamn, 1998
- Holmberg Erik
Stjernquist Nils Grundlagarna med tillhörande författningar, Stockholm, 1980
- Håkansson Per Arne Det okända och förbjudna. Undersökningsrapport. Bilaga 3 i

- SOU 1984:63, Homosexuella i samhället, s 331-545
- Grothe Nielsen Beth och Snare Annika Viktimologi. Om förbrydelsens ofre: teori og praksis, Århus, 1997
- Löderup Peter, Kaasen Knut och Tjomsland Steinar KARNOV, Oslo, 1996
- Nisser Carl Tryckfrihet och annan yttrandefrihet, Uddevalla, 1979
- Socialstyrelsen Homosexuellas rättigheter, Stockholm, 1991
- Strömberg Håkan Tryckfrihetsrätt och annan yttrandefrihetsrätt, Lund 1992
- Strömberg Håkan Sveriges författning, Lund 1992
- Säkerhetsolisen Brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet. SÄPO, Stockholm 1998
<http://www.police.se/gemensam/rps/indexrps.htm>
- Söderlund Eva och Bodin Lena Bögdjävlar..., Specialarbete, Grundkurs II, Polishögskolan, Solna, 1994
- Tiby Eva Hatbrott. Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott, Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet, Stockholm 1999
- Tiby Eva Hat hot våld. Utsatta homosexuella kvinnor och män. En pilotstudie. Folkhälsoinstitutet, Rapport 1996:84, Stockholm, 1996, [Folkhälsoinstitutet, 1996]
- Van Raepenbusch Sean Droit institutionennl de l'Union et des Communautés européennes, Paris 1998

Tidningsartiklar

Dagens Nyheter	”Hatbrott borde in i svensk lag”, 980616 ”Ökat våld mot homosexuella”, 990726
Svenska Dagbladet	”Sex och politik hör ihop”, 980722 ”Freivalds vill skärpa lagar mot nazister”, 991028
Göteborgs Posten	”Öckerö kritiserar av RFSL”, 990129
RFSL:s hemsida Homoplaneten, http://www2.rfsl.se/cgi-bin/homoplaneten.pl?Artnr=1194	”Lesbisk öppnar inseminationsklinik”, 991008
RFSL: hemsida Homoplaneten, http://www2.rfsl.se/cgi-bin/homoplaneten.pl?Artnr=1189	”RFSL begär att regeringen reagerar”, 991015

Övrigt material

TV program	Svart eller vitt, 991919
Intervju	Homombudsmannen, Hans Ytterberg, 991020

Rättsfallsförteckning

Mål U 1990 636 (Danmark)

Mål 84/1359 (Norge)

Mål C-249/96 (EG-domstolen)

NJA 1995 s464